

Kunnskapsministeren

Kunnskapsdepartementet

Høringsuttalelse angående Djupedalutvalgets NOU 2015:2 Å høre til - virkemidler for et trygt psykososialt miljø

av forskningsprofessor Dan Olweus, Regionalt Kunnskapssenter for Barn og Unge (RKBU Vest), Uni Research, Bergen

Jeg skriver denne uttalelsen i min egenskap av selvstendig forsker og opphavsperson til Olweusprogrammet mot mobbing samt av å være den person som i nasjonale og internasjonale faglige kretser allment betraktes som den som har grunnlagt og til stor del definert forsknings- og tiltaksfeltet mobbing (bullying, bully/victim problems; vedlegg: American Psychologist, 2011, 2012; Stassen-Berger, 2007). Jeg er fortsatt aktiv full tid som forsker og programskaper og er for tiden involvert i flere store forskningsprosjekter om blant annet langtidseffekter av Olweusprogrammet på skolenivå (vedlegg: Olweus, Breivik og Solberg, 2015) og på individnivå. Det sistnevnte prosjektet som skjer i samarbeid med og administreres av forskere ved Frischsenteret i Oslo og Universitetet i Oslo, fikk nylig en bevilgning fra forskningsrådet på 10 millioner kroner.

Min uttalelse gjelder kun enkelte sentrale punkt i utvalgets utredning og fokuserer særlig på det som jeg synes er problematisk. I tillegg beskriver jeg kort noen få alternative forslag eller synspunkter.

Inkluderende skole- en ny nasjonal satsing

Generelt må man rose utvalget for et sterkt engasjement, for en bred tilnærming til oppgaven og for ambisiøse forsøk på å gjøre de framlagte forslagene forskningsbaserte.

Men først må man kunne konstatere at det ikke er særlig god overensstemmelse mellom utvalgets mandat og forslag. I mandatet er det sterkt fokus på mobbing og på det at mange norske skoler ikke klarer å oppdage, håndtere og forebygge negativ atferd som mobbing, trakassier og diskriminering. Men det utvalget leverer er ikke et direkte svar på dette men heller et storstilt forslag om en omfattende og skolereform, kalt Inkluderende skole, som ifølge utvalget vil føre til bedre psykososiale skolemiljøer og dermed til mindre mobbing og annen negativ atferd. En hovedidé er at man ved å satse på fem ulike aspekter av skolen som organisasjon skal oppnå de ønskede resultatene. Disse aspektene er: skoleledelse, skolekultur, relasjonsbasert klasseledelse, elev-elev-relasjoner, foreldresamarbeid (s.151). Et avgjørende spørsmål blir da: Hvor sannsynlig er det at disse tiltakene/denne skolereformen faktisk vil få de forventede positive konsekvensene: Tryggere og bedre psykososiale skolemiljøer uten mobbing og krenkende atferd?

I kap. 21.2 (s. 358) blir det hevdet under rubrikken En forskningsbasert satsing: «Vi har mye kunnskap om hva som virker i arbeidet for å utvikle og opprettholde trygge psykososiale skolemiljøer, samt forebygge og håndtere krenkelser og mobbing» (s.358) og man henviser til forskning som er blitt presentert i kapittel 9 og 10. Videre sies det: «I tillegg er det nødvendig å bygge på kunnskap om tidligere nasjonale og internasjonale satsinger og hva som har vært kjennetegn ved innsatser som har bidratt til endring i skolens praksis». Og når det gjelder det sistnevnte punktet legges det stor vekt på forskning og erfaringer fra Ontario «med en systemomfattende reform for å øke kvaliteten i

utdanningssystemet» (s.360). Det blir ofte også henvist til den kanadiske pedagogen Michael Fullans bok «Å dra i samme retning» (2014) som oppsummerer en rekke internasjonale prosjekt med skolereform-satsinger.

Men hvor godt er egentlig forskningsunderlaget for disse forslagene?

Man kan da konstatere at framstillingen i utredningens kapittel 9 og 10 av det eksisterende forskningsunderlaget angående faktorer som påvirker/har effekt på det psykososiale miljøet og mobbing er langt mer forsiktig enn i den oven siterte oppsummeringen i 21.2. I kapittel 9 for eksempel sies det: «Det finnes få studier som ser på forholdet mellom kulturen ved skolen og mobbing». Og fortsettelsen lyder: «Det redegjøres derfor mer utfyllende for de få studiene som er gjort nedenfor»(s. 111; min utheving). En liknende formulering finner man i Læringsmiljøsenderets flittig siterte innspill til Djupedalutvalget : «Studier som spesifikt omhandler sammenhengen mellom faktorer i skolen som organisasjon og sentrale aspekt ved et godt psykososialt skolemiljø er sjeldne» (Læringsmiljøsenderet 2014, s. 13).

Og ikke bare er studiene få og i hovedsak norske/skandinaviske men framfor alt: Nesten alle er såkalte kryss-seksjonelle studier – som jo bare produserer korrelerte data og ytterst sjelden kan si noe sikkert om årsak og virkning/effekt. Så for eksempel kan studier som finner at skoler med lav forekomst av mobbing har «god ledelse» ikke uten videre tas som belegg for at skolens ledelse er av stor betydning for å skape et trygt psykososialt miljø (s. 165). Resultatene kan like gjerne være et uttrykk for det som i forskningssammenheng pleier å kalles seleksjonseffekter: Skoler med lav forekomst av mobbing kan, for eksempel, framfor alt avspeile at man har å gjøre med skoler hvor elevenes foreldre har relativt høy utdanning, forholdsvis lite psykiske eller sosiale problem og positive holdninger til skolens verdier - noe som gjør at det er lett å være rektor på en slik skole. Som er vel kjent har kryss-seksjonelle studier meget store begrensninger når det gjelder å dra slutninger om hva som forårsaker hva og dermed i vårt tilfelle, hvilke tiltak som vil kunne føre fram til positiv endring av skolens psykososiale miljø. For liknende synspunkter, se for eksempel Muijs (2011). For å unngå å bli misforstått så er det ikke på noen måte min mening å si at god ledelse ikke kan bety noe vesentlig for å skape gode psykososiale miljø. Men det trengs altså helt andre typer studier for å trekke slike konklusjoner og per i dag finnes det praktisk talt ingen slik forskning.

Når det gjelder forskning og erfaringer fra store nasjonale og internasjonale satsinger, inkludert de som Fullan diskuterer i sin bok, så er de nesten uten unntak rettet mot faglige prestasjoner som regning, lesing og skrivning. Og det er på ingen måte dokumentert eller sannsynliggjort at det er de samme faktorene som er viktige for å generere eller skape et godt faglig miljø som et godt psykososialt miljø uten mobbing og annen negativ atferd.

Konklusjonen er nokså klar: Forskningsgrunnlaget for utvalgets forslag om en Inkluderende skole er aldeles for svakt for en slik stor, krevende og kostbar satsing og det er høyst usikkert om selv en god implementering av sentrale forslag fra utvalget ville føre til tryggere skoler og bedre psykososiale skolemiljøer med mindre mobbing og annen negativ atferd.

Opprettelse av kvalifisert forskerpanel

Vi som har arbeidet med antimobbeprogram i mange år vet en god del om hva som skal til i form av tiltak og implementeringskunnskap for å redusere mobbing og skape en bedre skolekultur. Men det er også klart at oppskalering av tiltak og innsatser til nasjonalt nivå vil kunne kreve en del modifikasjoner og tilpasninger av (deler av) våre aktiviteter. Slike tiltak og satsinger bør utprøves empirisk og evalueres forskningsmessig – fordi en god del ny solid og replikerbar kunnskap må produseres. Og slik kunnskap kan ikke fremskaffes på kort varsel, det er helt avgjørende at økonomiske og personalmessige forhold legges til rette for mer langsiktig utprøving kombinert med systematisk forskningsevaluering.

På denne bakgrunn vil jeg foreslå at det blir opprettet et forskerpanel med høyt kompetansenivå som tildeles midler for forslagsvis en 5/6-årsperiode til å gjennomføre en rekke studier for å generere et betydelig sterkere forskningsgrunnlag for hvordan man skal oppnå de ønskede målene om bedre psykososiale skolemiljøer med mindre mobbing og annen negativ atferd. Mange eksisterende forskningsbaserte tiltak ville på ganske kort varsel kunne iverksettes i sin opprinnelige form eller i en modifisert variant og samtidig bli gjenstand for vitenskapelig evaluering. Sammensetning og mandat for en slik forskerpanel måtte selvfølgelig nærmere utredes men, for å antyde en retning, så er det i hvert fall tre miljøer som peker seg særlig ut som deltakere i et slikt panel: Atferdssenteret (Oslo), Læringmiljøssenteret (Stavanger) og RKBU Vest (Bergen).

Økonomisk støtte til programmer

I denne sammenheng er det også naturlig å diskutere tiltaket med økonomisk støtte til utvalgte programmer – et tiltak som har eksistert i denne formen i noen år og som har gjaldt fire programmer, Respekt, Zero, Olweusprogrammet og PALS. Djupedalutvalget mener dette tiltaket bør videreføres men foreslår samtidig en skjerping av kraven for tildeling av støtte: «Programmer som i fremtiden skal motta støtte fra Utdanningsdirektoratet, må tilfredsstillende følgende nye kriterier for både innhold og kvalitetsutvikling:.....». Dette betyr at antimobbeprogrammer bør inneholde temaene skjult mobbing, digital mobbing og psykisk helse.» (s. 151).

Selv om denne støtteordningen innebærer en viss anerkjennelse av at de aktuelle programmene kan være nyttige og forventes levere forskningsresultater av interesse og betydning for antimobbearbeidet i Norge, så må denne ordningen stort sett betraktes som lite heldig. Det dreier seg om små beløp (1 million per program og år), søknad og rapportering krever en ganske stor arbeidsinnsats, perspektivet er meget kortsiktig og de kravene til innhold og utforming som Utdanningsdirektoratet – eller i dette tilfellet Djupedalutvalget – foreslår, virker ofte nokså vilkårlige og lite knyttet til det som er sentralt i den internasjonale diskursen og forskningen. Djupedalutvalgets forslag til skjerping av kriteriene for tildeling i form av krav om økt fokus på skjult mobbing er et klart eksempel.

Indirekte og mer skjulte former for mobbing som baksnacking, ryktespredning og sosial utestenging har i realiteten vært fokusert på i ganske lang tid innenfor mobbeforskningen. Det er blant annet gjort en stor metaanalyse i 2008 (Card m.fl.) som viser at slike indirekte former for aggresjon (mobbing) er like mye brukt av gutter som av jenter (se også Olweus, 2010). Det er altså lite som tyder på at skjult mobbing skulle være en spesiell form for jentemobbing, i motsetning til hva utvalgte synes å tro (s.73). Spørsmål om slike indirekte former for mobbing har vært en del av Olweus spørreskjema om mobbing fra 1996.

Uten ytterligere diskusjon må det altså konkluderes at denne måten for støtte til program og faglige miljøer med fokus på reduksjon av mobbing og annen negativ atferd har vært og er lite heldig. Hvis man ønsker å få fram effektive tiltak og holdbare (replikerbare) forskningsresultat som kan bidra til stabilt bedre psykososiale miljøer så må myndighetene ha et klart lengre tidsperspektiv, sørge for rimelig basisfinansiering av miljøer som har dokumentert positive resultat og god forskningskompetanse og begrense seg til noen få generelle retningslinjer når det gjelder innhold og bruk av tildelte midler. Det er også på denne bakgrunn det ovennevnte forslaget om opprettelse av en kvalifisert forskerpanel må sees.

Hvor er det blitt av Olweusprogrammet?

Når det gjelder Olweusprogrammet (og RKBU Vest som drifter programmet i Norge) er det meget merkelig at dette programmet som både nasjonale (Ungsinn.no; Eriksen m.fl., 2014) og

internasjonale evalueringer (f.eks., Ttofi & Farrington, 2011) vurderer som det beste og mest effektive programmet, praktisk talt er usynlig eller ikke-eksisterende når det gjelder Djupedalutvalgets forslag til tiltak. I kapittel 11 om Virksomme tiltak blir det i og for seg henvist til den nye gjennomgangen av de fire programmene med implementeringsstøtte (Eriksen m.fl., 2014) og det blir referert til NOVA-raopportens konklusjon at «Olweusprogrammet hadde de mest konsistente funnene» (s.137). Men utvalget følger ikke opp og programmet og RKBU Vest får ikke den posisjon i tiltakskjeden som miljøets kompetanse og programmets nasjonale og internasjonale status skulle tilsi.

Her vil jeg også å minne om at et viktig punkt i mandatet til Djupedalutvalget var å «skape en kvalifisert debatt som bringer inn ulike synspunkter fra mange miljøer» Her har utvalget åpenbart sviktet og valgt i all hovedsak å satse på ett enkelt faglig miljø (Læringsmiljøsenderet). Det behøver neppe utdypes nærmere at en slik begrensning av mulige synspunkter, forståelsesperspektiver og programvirksomhet vil kunne være meget uheldig når det gjelder så viktige ting som utprøving og utforming av nasjonale tiltak og strategier. Dette er etter vår mening ytterligere et sterkt argument for den ovenfor nevnte opprettelsen av en kvalifisert forskerpanel.

Opprettelse av et Senter for forskning om mobbing og tiltak mot mobbing

På denne bakgrunn ville det etter min mening være naturlig at «mobbemiljøet» ved RKBU Vest (med forskere og pedagoger med mangeårig erfaring av implementering av Olweusprogrammet) fikk status og finansiering som Senter for forskning om mobbing og tiltak mot mobbing (se også vedlagt innspill til Djupedalutvalget fra RKBU Vest). Som nevnt i innledningen er vi for tiden særlig involvert i to store prosjekter om langtidseffekter av Olweusprogrammet på skolenivå og på individnivå og har nylig laget en rapport om meget positive effekter på skolenivå mange år etter opprinnelig innføring av programmet (vedlegg: Olweus, Breivik & Solberg, 2015). Vi har her tilgang til store mengder av meget verdifulle data som vil kunne belyse en rekke av de problemstillingene Djupedalutvalget er særlig opptatt av men som hittil har lite forskningsmessig støtte. Vi er også involvert (i samarbeid med forskere ved Clemson University, USA) i evalueringen av et stort amerikansk prosjekt i Pennsylvania hvor Olweusprogrammet har vært brukt i mer enn 250 skoler og 70 000 elever Pennsylvania over en periode på tre år. I og med at Olweusprogrammet er blitt implementert i mer enn 9000 amerikanske skoler har vi også eksklusiv tilgang til data om mobbing fra mer enn 2 millioner amerikanske elever som kan direkte sammenliknes med store mengder norske data innhentet ved Olweus spørreskjema om mobbing. Det bør i denne sammenheng også nevnes at min forskning om mobbing og Olweusprogrammet har i mange år vært den internasjonalt mest siterte forskningen innen psykologi og pedagogikk i Norden (Google Scholar).

Men selv om miljøets og Olweusprogrammets nasjonale og internasjonale posisjon er nok så unik, så er særlig ressursene på forskningssiden meget begrensede (for tiden kun ca. 1.5 forskerstilling + meg), noe som gjør at det vil ta ganske lang tid å rapportere/publisere resultater av stor samfunnsmessig verdi som preliminnære analyser har identifisert. Det er åpenbart et stort behov for en stabil, forutsigbar basisfinansiering og opprettelse av et nasjonalt senter for forskning om mobbing og tiltak mot mobbing (eller tilsvarende) kan forventes å gi meget viktige bidrag til utformingen av det fortsatte arbeidet mot mobbing i norsk skole.

Endring av Opplæringsloven §9a og utvalgets bruk av begrepet krenkelse

Her kopierer jeg teksten til en mulig kronikk (Olweus & Gorseth, 2015) som framfor alt fokuserer på og kritiserer utvalgets bruk av begrepet krenkelse som et samlebegrep.

«Et sentralt forslag i Djupedalutvalgets utredning (NOU 2015:2) er å innføre begrepet krenkelse som et nøkkelord i arbeidet for å skape et trygt og godt psykososialt skolemiljø, en skolekultur uten krenkelser. Dette er blant annet ment å erstatte den nåværende formuleringen «krenkende ord eller handlinger som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme» i Opplæringslovens kapittel 9a.

Etter vår mening er det en rekke problem med utvalgets forslag.

Et stort problem er at krenkelse som et generelt begrep uten klar tilknytning til bestemte kriterier, har en meget uklar betydning. I likhet med svensk praksis og lovgiving har utvalget prøvd å gi en viss avgrensning og retning ved å si at «Skolene skal ha nulltoleranse mot ord og uttrykk som krenker verdigheita eller integriteten til ein eller fleire elevar» (§ 9A-1).

Men dette er jo kun å bytte ut ett uklart begrep med to uklare begrep! Hva betyr det konkret at verdigheten eller integriteten til en elev er blitt krenket? I forslaget til lovtekst sier man at dette er helt subjektivt, det er «den subjektive opplevinga til eleven som er avgjørende for om ord eller handlingar er krenkjande». Så dette kan i realiteten bety nesten hva som helst, fra forbud mot kyssing i friminuttene eller å ha caps/lue inne i klasserommet (krenkelse av personlig integritet) til systematisk mobbing eller knivstikking i friminuttene. I tillegg bør vel et begrep som gjelder elevenes trygghet være noe de har en viss kjennskap til og kan identifisere i sin skolehverdag? Og det gjelder ganske sikkert ikke et begrep som omhandler krenket verdighet eller integritet – i motsetning til for eksempel mobbing.

Et annet og beslektet problem er at alle krenkelser skal utløse en «aktivitetsplikt» hos skolens ansatte med utredning, oppfølging og varsling av rektor som eventuelt skal varsle skoleeier, altså kommunen hvor skolen ligger. Empiriske undersøkelser i Sverige og Norge har vist at forekomsten av (et begrenset utvalg av mulige) krenkelser er dobbelt eller tredobbelt så høy som forekomsten av mobbing. Vi har da følgende paradoksale situasjon: Et viktig utgangspunkt for Djupedalutvalgets arbeid var at mange skoler ikke klarte å oppdage og stoppe selv meget grov mobbing, og så kommer utvalget i sin NOU med et nytt lovforslag som vil fange opp også en mengde relativt uskyldige, vanligere «krenkelser». Hvis skolene skulle følge lovteksten om aktivitetsplikt ved alle slags krenkelser, ville jo lærerne få betydelig mindre tid til å undervise, noe som trass i alt er deres viktigste oppgave. Og med et så tøyelig begrep som krenkelse kan lærere risikere å måtte bruke en masse tid på diskusjoner med sine elever om forhold som ikke har med elevenes trygghet eller læring å gjøre i det hele tatt. En illustrasjon til dette kom nylig i en rapport fra (svenske) Skolverket (2014) som forteller om en skole hvor man kan anta at elevene har følt sin personlige integritet krenket fordi de ikke fikk ha lue/caps på seg inne i klasserommet. Disse (ikke religiøst motiverte) diskusjonene pågikk over lang tid med lærere mot elever og lærere mot lærere. Det er naturlig å spørre om også lærerorganisasjonene er klar over slike mulige konsekvenser av utvalgets forslag?

Et tredje problem er at med en helt subjektiv «definisjon» av hva krenkelse er, ville det være meget vanskelig og kanskje umulig å måle nivået av krenkelser på en skole på en pålitelig (reliabel) og gyldig (valid) måte. Dermed ville det bli meget vanskelig å gjøre sammenlikninger av nivået av krenkelser mellom ulike skoler og mellom ulike tidspunkter, for eksempel for skoler med eller uten intervensjon. Under alle omstendigheter ville det ta flere år å få klarlagt om det overhodet er mulig å konstruere et brukbart måleinstrument for slike viktige formål.

Et argument for Djupedalutvalgets forslag om innføring av et generelt krenkelsesbegrep har vært at man også har villet fange opp enkeltepisoder med negativ atferd (s.31). Dette kan kanskje høres fornuftig ut, men det er ikke noe nytt. Med den måten vi enkelt kan måle mobbing på i Elevundersøkelsen eller Olweusspørreskjemaet om mobbing, for eksempel, får vi allerede informasjon også om enkeltepisoder med slik negativ atferd som i gjentatt form vanligvis kalles mobbing. Og våre undersøkelser viser at slike enkeltepisoder for det meste har klart mindre negativ effekt på de som blir utsatt enn om atferden har skjedd «2 eller 3 ganger per måned» eller oftere, slik som vi vanligvis definerer mobbing. Så slike enkeltepisoder kan jo være av interesse å registrere som mulige utviklingstendenser, men fortjener sannsynligvis ikke noen nærmere oppfølging i de fleste tilfeller.

Fra et diskrimineringsperspektiv – som gjelder «usaklig forskjellsbehandling som kan knyttes til ett eller flere diskrimineringsgrunnlag» (NOU 2015:2, s. 32) som kjønn, etnisitet, seksuell orientering etc, er det imidlertid viktig at også enkeltepisoder blir observert og reagert på. Men dette er allerede fastslått i diskrimineringslovgivningen og trenger for så vidt ikke noen ny lovtekst.

På denne bakgrunn er det naturlig å reise spørsmålet om hvor meningsfullt det er å fokusere så sterkt på enkeltepisoder med krenkelser som ikke representerer gjentatt atferd (og ubalansert styrkeforhold) som i mobbing og heller ikke faller inn under diskrimineringslovene?

Oppsummert mener vi at Djupedalutvalgets forslag om innføring av «krenkelse» som et nytt, sentralt samlebegrep har en rekke betydelige problem og er ikke godt nok gjennomtenkt. Det betyr ikke at vi synes den nåværende formuleringen er uten problem. Den bør uten tvil sees over og også modifiseres, men etter vår vurdering er det klart at utvalgets forslag ikke representerer en akseptabel og brukbar løsning».

Elevundersøkelsen

RKBU Vest synes at Elevundersøkelsen har gitt viktig informasjon om nivået av mobbing i norsk skole, slik det har vært målt fram til og med 2012. Det er dokumentert at det globale spørsmålet om mobbing som er brukt i Elevundersøkelsen fanger inn mye valid informasjon som kan sammenliknes med resultater fra det internasjonalt mye brukte Olweusspørreskjemaet (Olweus Bullying Questionnaire som er oversatt til mer enn 30 språk). Elevdataene kan også sammenliknes med data fra de såkalte HBSC-studiene (som bruker de to globale spørsmålene om mobbing fra Olweusspørreskjemaet) som gjennomføres hvert fjerde år og som per 2009 omfatter mer enn 40 forskjellige land (inklusive Norge). Så det er viktig at ikke Elevundersøkelsen blir nedlagt eller nedprioritert. Samtidig er det klart at spørreskjemaet Elevundersøkelsen vil kunne forbedres betraktelig og bør bli gjenstand for en omfattende revisjon hvor forskere med høy psykometrisk kompetanse må være involvert. I denne sammenheng er det verdt å merke seg at forskere ved RKBU Vest har betydelig ekspertise på dette området dokumentert blant annet i to internasjonale publikasjoner (Solberg & Olweus, 2003; Breivik & Olweus, 2014) som diskuterer en rekke sentrale

aspekter ved slike psykometriske analyser. Det er også klart at utforming av en delvis ny Elevundersøkelse må samordnes med eventuelle endringer i Opplæringslovens kapittel §9a.

RKBU Vest er på nåværende tidspunkt usikker på hvordan Elevundersøkelsen best kan administreres. Sannsynligvis er Utdanningsdirektoratet et naturlig valg men da bør dette skje i nært samarbeid med forskere med høy psykometrisk kompetanse (jfr. det ovennevnte forslaget om opprettelse av kvalifisert forskerpanel).

Referanser

Breivik, K., & Olweus, D. (2014). An Item Response Theory analysis of the Olweus Bullying Scale. *Aggressive Behavior*, 41, 1-13.

Card, N.A., Stucky, B.D., Sawalani, G.M., & Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development*, 2008, 1185-1229.

Eriksen, I.M., Hegna, K., Bakken, K., Lyng, S.T. (2014) *Felles fokus. En studie av skolemiljøprogrammer i norsk skole*. Oslo: NOVA Rapport.

Fullan, M. (2014). *Å dra i samme retning. Et skolesystem som virker*. Oslo: Kommuneforlaget.

Muijs, D. (2011). Leadership and organisational performance: from research to prescription. *International Journal of Educational Management*, 25, 45-60.

Læringsmiljøsenteret (2014). *Notat til Djupedalutvalget. Å skape og opprettholde et godt psykososialt skolemiljø*.

Olweus, D. (2010a). Understanding and researching bullying: Some critical issues. In S. S. Jimerson, S. M. Swearer & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 9-33). New York, NY: Routledge.

Olweus, D. & Gorseth, S. (2015). *Djupedalutvalget og det uheldige begrepet krenkelse*. Manuskript. Bergen.

Olweus, D. & Limber, S. P. (2010). The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and valuation over two decades. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer, & D. L. Espelage (red.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (s. 377-401). New York: Routledge.

Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29, 239-268.

Ttofi, M.M. & Farrington, D. P. (2009). What works in preventing bullying: Effective elements of anti-bullying programs. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 1, 13-23.

Langtidseffekter av Olweusprogrammet mot mobbing i norske skoler - en ny storskala studie

Dan Olweus, Kyrre Breivik, Mona E. Solberg

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest)

Uni Research Helse

FORORD

Denne rapporten Olweus, D., Breivik, K. & Solberg, M.E. (2015) *Langtidseffekter av Olweusprogrammet mot mobbing – en ny storskala studie* er en første rapport om langtidseffekter. Den er begrenset til norske barneskoler og i en senere fase vil vi presentere resultater for skoler med elever på ungdomstrinnene (klassetrinn 8-10). En engelsk versjon av rapporten vil bli innsendt for publisering i et internasjonalt tidsskrift med peer review i nær framtid.

Vi tar gjerne imot kommentarer til rapporten.

Dan Olweus	Kyrre Breivik	Mona E. Solberg
Fil.Dr. professor	Ph. D. forsker	Ph.D. forsker

epost-adresser:

dan.olweus@uni.no

kyrre.breivik@uni.no

mona.solberg@uni.no

Langtidseffekter av Olweusprogrammet mot mobbing i norske skoler- en ny storskala studie

Dan Olweus, Kyrre Breivik og Mona E. Solberg

RKBU Vest, Uni Research, Bergen

Bakgrunn

Høsten 2001 bestemte Bondevikregjeringen med Kristin Clemet som kunnskapsminister at alle skoler i Norge skulle tilbys Olweusprogrammet med en viss statlig finansiering. Dette skjedde etter en ekspertevaluering av alle tiltaksprogram som ble brukt i norsk skole med sikte på å redusere mobbing og forbedre elevenes psykiske helse (Rapport 2000). Olweusprogrammet var da det eneste programmet som ble anbefalt uten reservasjoner. Noen år senere, i 2003, ble også Zero-programmet anbefalt som et tilbud til norske skoler med en viss statlig finansiering.

I perioden 2001-2005 ble Olweusprogrammet innført på mer enn 400 skoler over store deler av landet. Tre-fire måneder før innføring av programmet ble det (som vanlig praksis) gjennomført en omfattende kartlegging av en rekke forskjellige aspekter av mobbing på hver enkelt skole. Dette blir gjort med «Olweusundersøkelsen» (OBQ) som er et spørreskjema med 39 spørsmål og et antall underspørsmål om mobbing. Etter å ha blitt presentert en ganske detaljert definisjon av hva som menes med begrepet mobbing skal elevene blant annet svare på det sentrale eller «globale» spørsmålet: Hvor ofte er du blitt mobbet av andre elever i løpet av de siste månedene? Med fem forskjellige svaralternativer og «To eller tre ganger i måneden» eller oftere som kriterium for å ha blitt mobbet, gir dette spørsmålet vanligvis god informasjon om nivået av mobbing på den enkelte skole (Solberg & Olweus, 2003; Olweus, 2010, 2013).

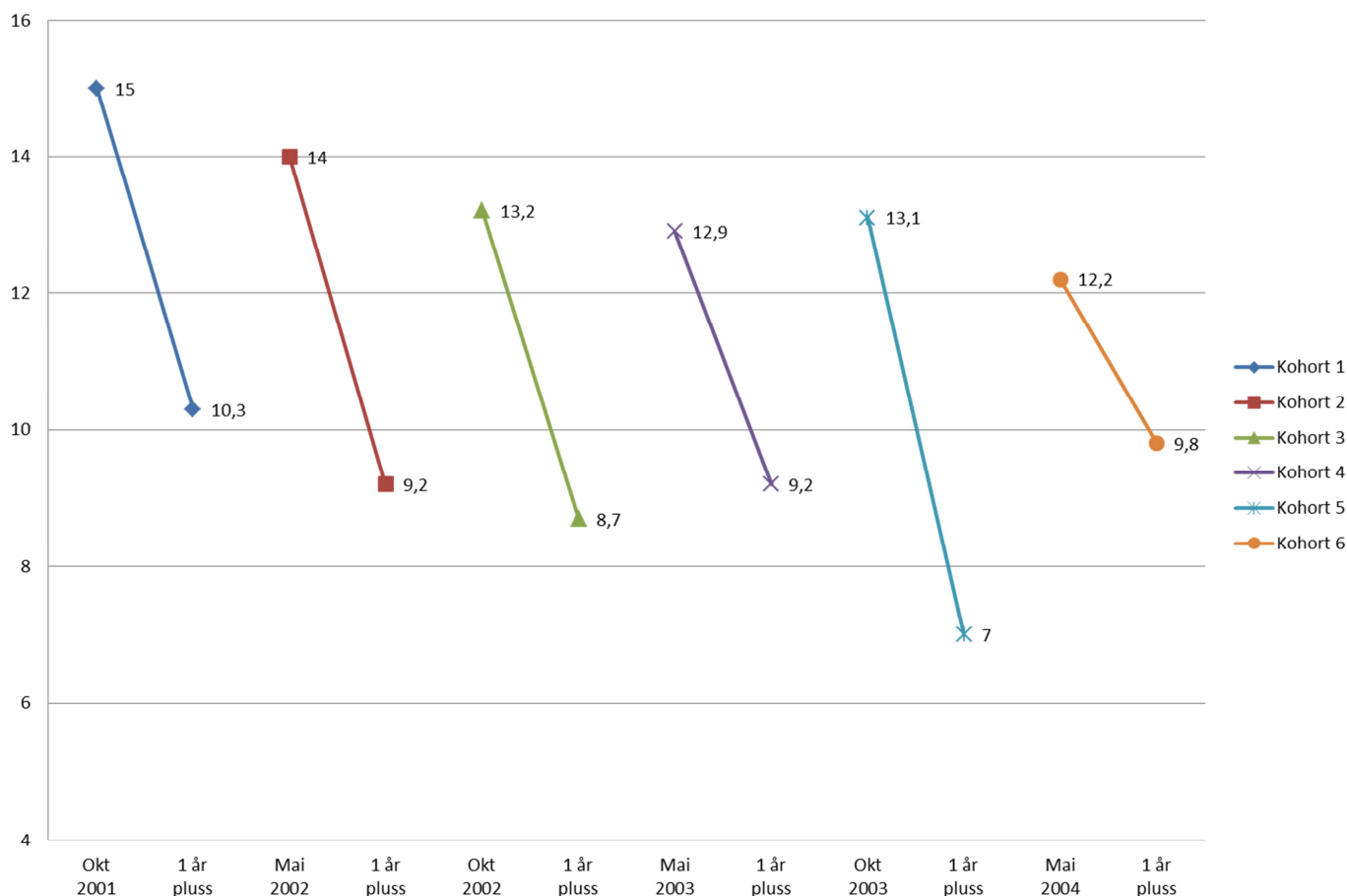
Selve innføringen av programmet strekker seg vanligvis over en periode på 18 måneder men allerede ett år etter den første undersøkelsen og åtte måneders arbeid med programmet, gjøres en ny kartlegging med det samme spørreskjemaet. Ved bruk av et spesielt forskningsdesign, et «utvidet alders-kohort design» (Olweus, 2005; Olweus & Limber, 2010), er det mulig å trekke rimelig sikre konklusjoner om effekten av programmet på nivået av mobbing for en enkelt skole eller grupper av skoler. Samtidig får hver enkelt skole ved hjelp av undersøkelsen en detaljert rapport

over resultatene som hjelper dem å se hva skolen ser ut til å ha lykket med så langt og hva man kanskje spesielt må arbeide videre med.

Relative korttidseffekter

Det er godt dokumentert (f.eks. Olweus & Limber, 2010; Ttofi & Farrington, 2009, 2011; Eriksen, Hegna, Bakken & Lyng, 2014) at Olweusprogrammet har klart positive effekter når det gjelder å redusere nivået av mobbing på en skole. På barnetrinnet, kltr. 4-7, oppnås vanligvis en (relativ) reduksjon på ca. 35 prosent av inngangsnivået av det «å bli mobbet» allerede etter 8 måneders arbeid med programmet. Tilsvarende tall for det «å mobbe andre» er ca. 45 prosent. På ungdomstrinnet, kltr. 8-10, har resultatene vært mer varierende og det har ofte tatt to år før man har kunnet registrere like gode resultater som på barnetrinnet. Det er mye som tyder på at mindre god implementering av programmet på ungdomstrinnet er en viktig grunn til at resultatene kommer langsommere på høyere klassetrinn (Olweus & Kallestad, 2010).

FIGUR 1. PROSENT MOBBEDE ELEVER FØR (OPPE) OG 8 MÅNEDER ETTER (NEDE) INNFORING AV OLWEUSPROGRAMMET. SEKS KOHORTER/GRUPPER AV SKOLER, TOTALT MER ENN 300 SKOLER OG 25 000 ELEVER FRA KLASSETRINN 4-7 (10-13 ÅR)

Figur 1 viser effekten av programmet på de seks første kohortene eller gruppene av skoler som innførte Olweusprogrammet en gang i perioden fra høsten 2001 til og med våren 2004. Disse resultatene gjelder totalt mer enn 300 skoler med barnetrinn (kltr. 4-7) og mer enn 25 000 elever per tidspunkt. For å illustrere (Figur 1), så var det 15,0 prosent av elevene på skolene i den første kohorten (lengst til venstre) som oppga at de ble mobbet ved den første kartleggingen i oktober 2001, noen måneder før innføring av programmet. Etter åtte måneders arbeid med programmet, i oktober 2002, hadde dette tallet gått ned til 10,3 prosent, en relativ nedgang på 31 prosent eller en absolutt nedgang på 4,7 prosentpoeng. Den gjennomsnittlige relative nedgangen for alle seks kohortene var på 33 prosent etter åtte måneder. Disse resultatene, basert på meget store utvalg av elever og skoler, dokumenterer altså at Olweusprogrammet har en betydelig effekt når det gjelder å redusere nivået av mobbing på en skole allerede etter ganske kort tid. De tyder også på at flere tusen elever ved disse skolene med stor sannsynlighet har fått en tryggere og bedre skolehverdag, i hvert fall for en viss tid (Olweus, 2010; Olweus & Limber, 2010).

Første studie av langtidseffekter

Mulige effekter av Olweusprogrammet er også blitt undersøkt i et lengre tidsperspektiv. Dette gjelder en studie av 14 Osloskoler med totalt ca 3000 elever (per skoleår) som ble fulgt over en periode på fem år, fra 2001 til 2006. Resultatene viste den vanlige nedgangen i mobbing på ca. 30 prosent etter 8 måneder men dessuten kunne det registreres at det lavere nivået av mobbing holdt seg og til og med minket noe over de følgende fire årene. Den relative nedgangen for det å bli mobbet etter fem år var på 40 prosent. Og dette var ikke skoler som i utgangspunktet var spesielt framgangsrike eller skilte seg ut med hensyn til nivå av mobbing fra de 10 Oslo-skolene fra samme periode som ikke hadde like systematiske oppfølgingsdata. Det er verdt å merke seg at ingen av enkeltelevene som deltok i den første undersøkelsen i 2001 deltok i målingene i 2006 (Olweus & Limber, 2010).

Problemstillinger og forskningsopplegg (design) for den nye studien

Disse resultatene på kortere og lengre sikt utgjør en bakgrunn og et utgangspunkt for den nye studien av mulige langtidseffekter av Olweusprogrammet som blir gjort rede for i det følgende. Men problemstillinger og design er delvis annerledes. Noen hovedkarakteristika ved den nye studien er følgende:

- Den sammenlikner langtidsutviklingen med hensyn til mobbing (det å bli mobbet) for to hovedgrupper av skoler, her kalt A-skoler og B-skoler:

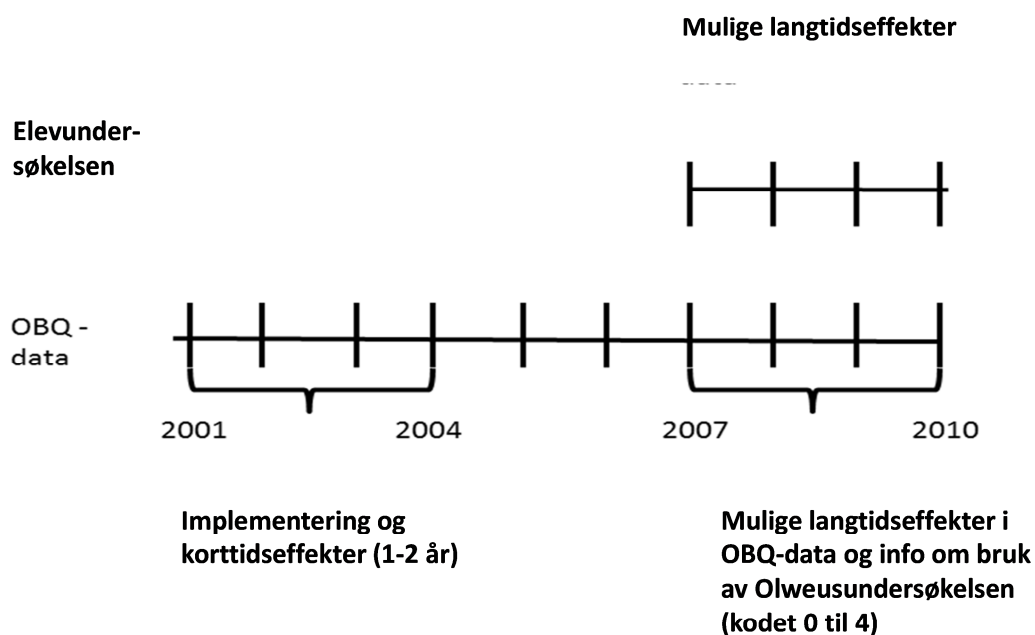
A-skoler innførte Olweusprogrammet en gang i perioden 2001-2005. Deretter gjennomførte de på stort sett eget initiativ tre eller fire nye Olweusundersøkelser i oppfølgingsperioden 2007 til 2010. Disse 66 skolene blir betegnet «A-skoler med senere videreføring» av Olweusundersøkelsen. Antall elever per år (i gjennomsnitt over fire år)= 5179.

B-skoler innførte også programmet en gang i perioden 2001-2005 men ingen av dem tok Olweusundersøkelsen oppfølgingsperioden 2007-2010. Disse 95 skolene får betegnelsen «B-skoler uten senere videreføring». Gjennomsnittlig antall elever per år= 6094.

- Ettersom gjennomføring av Olweusundersøkelsen er en kjernekomponent i Olweusprogrammet, er det vårt utgangspunkt at skoler som har gjennomført tre-fire undersøkelser i oppfølgingsperioden har i hvert fall i en viss grad fortsatt å arbeide etter Olweusprogrammets rutiner og prinsipper. I tråd med dette går vi ut fra at skoler som ikke har foretatt noen Olweusundersøkelser oppfølgingsperioden har i liten eller klart mindre grad fortsatt å arbeide etter programmet. Som det blir gjort rede for i Metodedelen har vi også uavhengige data som støtter denne antagelsen om Olweusundersøkelsen.
- Siden vår egen database inneholder informasjon om senere nivå av mobbing kun for skoler som har gjennomført Olweusundersøkelsen (A-skolene), har vi valgt å bruke den uavhengige databasen for Utdanningsdirektoratets årlige Elevundersøkelse til å belyse langtidsutviklingen for de to gruppene av skoler, A- og B-skolene, i oppfølgingsperioden 2007-2010.

På denne bakgrunn er det vår forventning og prediksjon at elevene i A-skoler «med senere videreføring» av Olweusundersøkelsen - og dermed Olweusprogrammet - vil ha en mer gunstig langtidsutvikling i Elevundersøkelsen når det gjelder nivå av mobbing (prosent elever som blir mobbet) enn elevene i B-skoler«uten senere videreføring». Vi predikerer også at elevene i A-skoler vil ha et lavere nivå av mobbing enn landsgjennomsnittet for samme periode ifølge Elevundersøkelsen.

**FIGUR 2. OVERSIKT OVER FORSKNINGSOPPLEGG
(DESIGN)**

Forskningsopplegget (designet) til studien er skjematisk framstilt i Figur 2. På tidslinjen nede til venstre er perioden 2001-2004/5 for opprinnelig implementering av programmet og relative korttidseffekter (8 måneder) markert (og illustrert i Figur 1). Til høyre på den samme linjen ser vi oppfølgingsperioden 2007-2010. Alle data på denne tidslinjen kommer fra Olweusspørreskjemaet (OBQ) og vår egen database. Som det framgår av teksten under oppfølgingsperioden gir data fra denne perioden informasjon om hvilke skoler som har og som ikke har gjennomført Olweusundersøkelsen og hvor mange ganger, varierende fra 0 til 4. Siden dataene fra vår egen database ikke gir informasjon om langtidsutviklingen for skoler som ikke har gjennomført Olweusundersøkelsen (med null Olweusundersøkelser i oppfølgingsperioden), benytter vi uavhengige data i Elevundersøkelsen for å belyse denne utviklingen for de to gruppene av skoler. I Figur 2 er data fra Elevundersøkelsen for denne perioden markert med en frittliggende linje ovenfor tidslinjen.

Noe om metodikken

Målgruppe. Som nevnt i innledningen var det et betydelig antall skoler som innførte Olweusprogrammet i perioden 2001-2005 og de kom fra alle tre hovedtypene av norske grunnskoler: Rene barneskoler (vanligvis med deltagelse i

Olweusundersøkelsen fra elever på kltr. 4-7), rene ungdomsskoler (kltr. 8-10) og kombinerte skoler (kltr. 4-10). I denne første rapporten har vi valgt å begrense analysene til rene barneskoler som var den klart største skolegruppen.

Målgruppen i denne studien er

- a) rene barneskoler fra seks kohorter eller grupper av skoler som har fullført innføring av Olweusprogrammet en gang i perioden fra høsten 2001 til og med våren 2005 og
- b) som har beholdt sin opprinnelige klassetrinnsstruktur (i området kltr. 4/5-7) i oppfølgingsperioden 2007-2010 og
- c) som vår egen database gir informasjon om hvor mange ganger den enkelte skole har gjennomført (i stor utstrekning på eget initiativ og kostnadsfritt) Olweusundersøkelsen på vår on-line versjon i oppfølgingsperioden og
- d) som har data om prosenten mobbede elever i Elevundersøkelsen i minst ett av de fire oppfølgingsårene.

Å ha 'fullført innføring' av programmet i perioden 2001-2005 er her definert som at skolen har gjennomført en Olweusundersøkelse i forkant av (vanligvis 3-4 måneder før) programstart og en evalueringsundersøkelse med det samme spørreskjemaet ca. ett år senere. Disse to målingene representerer ikke et detaljert mål på graden av implementeringskvalitet (fidelity), men er en indikasjon på at programmet er blitt innført på en noenlunde standardisert måte slik personal/lærerhåndbok (Olweus, 2012), andre dokumenter og erfaringsbasert praksis anbefaler. Med de to målingene får vi også mål på nivået av mobbing i innføringsperioden og på graden av relativ suksess/endring (eller fravær av suksess) etter åtte måneders arbeid med programmet. Dette kriteriet for deltagelse betyr at skoler som kun har gjennomført én Olweusundersøkelse i innføringsperioden ikke blir inkludert i undersøkelsen ($n=15$).

Skoler som har endret klassetrinnsstruktur over tid kan ikke uten videre sammenliknes ved de to tilfellene siden nivået av mobbing varierer med klassetrinn/alder. Det kan gjelde for eksempel skoler som i innføringsperioden var rene barneskoler, men som er blitt forandret til kombinerte skoler med både barne- og ungdomstrinn i oppfølgingsperioden. Heller ikke slike skoler blir inkludert i undersøkelsen ($n=7$).

En tredje kategori av skoler som ikke oppfyller de spesifiserte kravene til vår målgruppe (a-d) er skoler som er blitt nedlagt, som kun har elever på klassetrinn 1-4 eller som har forandret navn (og eventuelt andre forhold) og/eller ikke kan gjenfinnes i Elevundersøkelsen i oppfølgingsperioden ($n=22$).

Disse tre kategoriene av skoler ($n=15+7+22=44$) er ekskludert fra undersøkelsen fordi de ikke faller inn under kriteriene for den målgruppen av skoler vi vil undersøke. De kan derfor ikke betraktes som «missing data» i denne sammenhengen.

Det forholder seg annerledes med en fjerde kategori. Den gjelder skoler som oppfyller alle kriteriene for deltakelse, men som av en eller annen grunn ikke kan gjenfinnes i Elevundersøkelsen i minst ett av de fire årene i oppfølgingsperioden, 2007 til og med 2010.

For hvert av de fire oppfølgingsårene har vi tilgang til data om mobbing fra Elevundersøkelsen som er aggregert på skolenivå separat for barne-, ungdoms- og kombinerte skoler. Disse filene inneholder data fra ca. 2300 – 2500 skoler per år. Siden det finnes litt mindre enn 3000 grunnskoler i Norge betyr dette at en del skoler ikke kan gjenfinnes i Elevundersøkelsen et bestemt år. Det kan være flere grunner til dette.

- Av hensyn til personvern har Utdanningsdirektoratet i hver av filene for de fire årene fjernet ca. 300 meget små skoler med 10 eller færre elever som har besvart mobbespørsmålet det aktuelle året.
- Deltagelse i Elevundersøkelsene er obligatorisk kun på 7. og 10.trinn (på grunnskolenivå) og skoler uten disse klassetrinnene kan velge å unnlate å delta.
- Selv om deltagelse på de nevnte trinnene er obligatorisk, så er det en del skoler med disse trinnene som likevel velger å ikke gjennomføre Elevundersøken ett eller flere år.

I vår undersøkelse er det totalt 15 barneskoler som oppfyller inkluderingskravene, men som ikke kan gjenfinnes i Elevundersøkelsen i minst ett av oppfølgingsårene (n=15). Når vi definerer den endelige målgruppen som skoler som har enten gjennomført Olweusundersøkelsen 3-4 ganger eller ikke i det hele tatt (se nedenfor), er det kun 9 skoler med oppfylte inkluderingskrav som ikke kan gjenfinnes i Elevundersøkelsen.

Når vi har undersøkt hvor mange ganger en skole har gjennomført Olweusundersøkelsen på vår online-versjon i oppfølgingsperioden 2007-2010, ser vi en klar tendens til at skolene i hovedsak velger ett av to alternativ: Enten å ikke gjøre noen Olweusundersøkelse i det hele tatt eller å gjøre det relativt mange ganger. Vi har derfor valgt å konsentrere analysene i denne første rapporten om skoler som har gjort Olweusundersøkelsen tre eller fire (av maksimalt fire) ganger og barneskoler som ikke har gjort noen Olweusundersøkelse i oppfølgingsperioden. De relativt få skolene som har gjennomført Olweusundersøkelsen kun en til to ganger (n=22) blir dermed ekskludert fra de fleste analysene i denne rapporten.

Oppsummert står vi igjen med 161 rene barneskoler som oppfyller kravene til inkludering og som altså kan gjenfinnes i Elevundersøkelsen og enten har gjennomført Olweusundersøkelsen 3-4 ganger (66 A- skoler med senere videreføring) eller som ikke gjort noen slik undersøkelse i oppfølgingsperioden (95 B-skoler uten senere videreføring). Til dette kommer da 9 skoler som oppfyller tre

av de spesifiserte kravene til deltakelse, men som ikke kan gjenfinnes i Elevundersøkelsen. Dette betyr at undersøkelsen omfatter $161/170 \cdot 100 = 95$ prosent av de skolene som vi ønsker å studere. Det er ingen grunn til å tro at det meget begrensede bortfallet vil ha noen innvirkning på rapporterte resultat og konklusjoner.

Hvis vi gjør en slik beregning for alle skolene som oppfyller kriteriene for inkludering – også de som har gjort en eller to Olweusundersøkelser - får vi totalt 183 skoler (161 + 22 skoler) pluss 15 slike skoler som ikke kan gjenfinnes i Elevundersøkelsen. Med dette utgangspunktet ville undersøkelsen ha omfattet $183/198 \cdot 100 = 92$ prosent av den aktuelle målgruppen.

Ytterligere informasjon om antall Olweusundersøkelser. Som nevnt er det vårt utgangspunkt at antallet ganger en skole har gjennomført Olweusundersøkelsen i oppfølgingsperioden kan brukes som en indikator på i hvilken grad skolen har fortsatt å arbeide etter Olweusprogrammets rutiner og prinsipper. Hvis resultatene av de følgende analysene blir som forventet og predikert, vil dette utgjøre en viktig støtte for denne antagelsen.

Vi har i midlertid også andre data som uavhengig av resultatene i den her aktuelle hovedstudien støtter antakelsen. Kort fortalt, sendte RKBU Vest i 2013 ut et spørreskjema til de fleste skoler som noen gang hadde brukt Olweusprogrammet og ba dem om å vurdere «i hvilken grad skolen har arbeidet med Olweusprogrammet mot mobbing og antisosialt arbeid» i løpet av de siste fire årene, fra og med skoleåret 2009/2010. Skolene hadde fire svaralternativ som varierte fra «nei/ikke i det hele tatt» (kodet 0) til «Skolen har stort sett arbeidet etter Olweusprogrammet i hele eller deler av den aktuelle perioden» (kodet 3). Alle tre svaralternativene med kodene 1-3 representerer ulike grader av positiv bruk av programmets prinsipper/prosedyrer.

Av forskjellige grunner ble svarprosenten i denne brukerundersøkelsen relativt lav med 172 besvarelser. De dataene som kan kaste lys over den her aktuelle problemstillingen gjelder i hvilken grad de skolene som ifølge våre data har gjennomført 3-4 Olweusundersøkelser (i perioden 2007-2010) oppgir at de har arbeidet etter Olweusprogrammets prinsipper/prosedyrer. Vi finner da at vi i brukerundersøkelsen har fått svar fra 41 av de 66 A-skolene og at 95 prosent av disse (39 av 41) oppgir at de har arbeidet etter Olweusprogrammets prinsipper/prosedyrer i løpet av de siste fire årene. I tillegg finner vi en betydelig korrelasjon ($r = .52$) mellom antall ganger Olweusundersøkelsen er blitt gjennomført og i hvor stor grad man har arbeidet etter Olweusprogrammet: Jo flere undersøkelser som er gjennomført, desto mer har man fulgt programmets prinsipper og prosedyrer. Og det bør i denne sammenheng observeres at de to tidsperiodene som her blir sammenholdt kun overlapper ett år (2009/2010), noe som vil tendere til å redusere den aktuelle korrelasjonen.

Dataene i brukerundersøkelsen omfatter altså ikke alle A-skolene men den sterke positive korrelasjonen og forekomsten av 95 prosent «sanne positive» (fra et

prediksjonsperspektiv) blant de ca. 60 prosent A-skoler som har svart, er en bekreftelse av vår grunnleggende antagelse: At antall Olweusundersøkelser (i oppfølgingsperioden) kan brukes som en god indikator på fortsatt bruk/videreføring av programmet.

Merknad angående den grafiske framstillingen. Elevene i A- og B-skolene kommer fra seks forskjellige kohorter av skoler med ulike startverdier for innføring av Olweusprogrammet i perioden fra høsten 2001 til og med våren 2004 (se Figur 1). For å forenkle og tydeliggjøre den grafiske framstillingen av resultatene i Figurene 3 og 4 (venstre del av figurene benevnt Olweusundersøkelsen) har vi valgt å føre sammen prevalensverdiene for alle kohortene i to årstall, 2002 for den første målingen og 2003 for evalueringsmålingen ett år senere, i stedet for å fordele dem på de seks forskjellige tidspunktene.

Utfallsvariabler og statistisk bearbeiding

Å bli mobbet: Som nevnt i innledningen blir utsatthet for mobbing i Olweusundersøkelsen vanligvis målt med det globale spørsmålet om hvor ofte eleven er blitt mobbet av andre elever i løpet av de siste månedene. Eleven bes om å svare med ett av følgende fem svaralternativ: «jeg er ikke blitt mobbet på skolen de siste månedene» (kodet 0), «bare en sjelden gang»(1), 2 eller 3 ganger i måneden»(2), «omtrent 1 gang i uken» (3) og «flere ganger i uken»(4). Basert på diverse psykometriske analyser er det gode grunner for å si at elever som svarer «2 eller 3 ganger i måneden» eller oftere (kodene 2-4) er blitt mobbet. Ved beregning av nivået av mobbing på en skole («prosent elever som er blitt mobbet») brukes summen av antall elever som er blitt mobbet på skolen dividert med antall elever som har besvart spørsmålet. Det er dokumentert at et slikt mål på skolenivå kan ha høy reliabilitet (Solberg & Olweus, 2003; Olweus, 2010). I tillegg er det påvist rimelig god «konstruktvaliditet og samtidig validitet» for det globale spørsmålet på individnivå i form av betydelig samvariasjon med andre selvrapporterte variabler og uavhengige kameratvurderinger (Olweus, 2013; Solberg & Olweus, 2003). Selv om det kanskje kan synes litt optimistisk å bruke kun ett spørsmål for måling av mobbing, så er det viktig å huske på at vi i denne studien i utgangspunktet (se nedenfor) bruker data på skolenivå (prosent elever som blir mobbet) og slike data er basert på alle elevene på en skole som har besvart spørsmålet.

I Elevundersøkelsen for de aktuelle årene (2007-2010) er mobbing målt med et hovedspørsmål som er nesten identisk med det globale spørsmålet i Olweusundersøkelsen: «Hvor ofte er du blitt mobbet på skolen de siste månedene?». De fem svaralternativene er praktisk talt de samme. Det er rimelig å anta Elevundersøkelsens hovedspørsmål (frem til og med 2012) stort sett har de samme psykometriske kvalitetene som det globale spørsmålet i Olweusundersøkelsen selv om dette ikke har blitt nærmere undersøkt.

I utgangspunktet har dataene i Elevundersøkelsen en flernivå-struktur med to nivå, elever og skoler. Men siden de for oss tilgjengelige data fra Elevundersøkelsen er

aggregert på skolenivå er dataene i filene redusert til ett nivå, skolenivået («prosent elever som er blitt mobbet 2 eller 3 ganger i måneden eller oftere» på den enkelte skole). For å unngå at skoler med få elever skal få like stor vekt i analysene som større skoler har vi vektet skolene med det antall elever som prevalensestimaten er basert på. Denne fremgangsmåten gir prevalensverdier som er sammenlignbare med de prevalensestimater som Elevundersøkelsen vanligvis rapporterer for landet som helhet (f.eks. Oxford Research, 2007-2010; Wendelborg, 2012) og for den enkelte skole. Dette gjør det også klart at de oppgitte prevalensverdiene for de to hovedkategoriene av skoler i vår studie i realiteten er basert på i gjennomsnitt mer enn 11 000 enheter/elever per år.

En forutsetning for deltagelse i denne studien er at den enkelte skole kan gjenfinnes i Elevundersøkelsen med en måling av prosenten mobbede elever i minst ett av de fire oppfølgingsårene, 2007 -2010. De fleste skolene i begge gruppene viste seg å ha deltatt nokså regelmessig i Elevundersøkelsen, med ett identisk gjennomsnitt av 3,64 ganger (av fire mulige). For å få et så stabilt og representativt mål som mulig for den enkelte skole er det også laget et gjennomsnitt av prosenten mobbede elever over alle fire oppfølgingsårene med valide (gyldige) data.

Når vi tester om prevalensnivåene for elever i A- og B-skolene i oppfølgingsperioden er signifikant forskjellige, bruker vi de de vektete (disaggregerte) prevalensverdiene. Vi kan så enkelt gjenskape frekvensfordelingene på individnivå for de to gruppene og signifikant teste forskjellen med Chi 2-testen og, for eksempel, beregne Odds ratio (OR) med 95 prosent konfidensintervall. For å ta hensyn til statistiske effekter av «clustering» på individnivå (elever «nested» i klasser/skoler), har vi økt kravet på signifikans til $p < .01$.

Når vi sammenlikner prevalensverdiene for elevene i våre to grupper av skoler med prevalensnivået for landsgjennomsnittet for rene barneskoler for de forskjellige oppfølgingsårene eller gjennomsnittet av de fire årene, bruker vi de samme filene fra Elevundersøkelsen som for våre A- og B-skoler, men med eliminering av våre egne skoler. Disse landsgjennomsnittene er basert på i gjennomsnitt ca. 1400 rene barneskoler og ca. 71 000 elever per år.

Klassetrinnsjustering av de opprinnelige prevalensverdiene i perioden 2001-2005.

Deltagelse i Elevundersøkelsen for barneskoler er obligatorisk på 7.trinn og dette gjør at prevalensestimaten for oppfølgingsårene er basert på omtrent dobbelt så mange elever fra 7.trinn som for hvert av de to lavere trinnene. Siden nivået av mobbing normalt synker med høyere trinn, betyr dette i sin tur at prevalensestimater fra oppfølgingsårene ikke er helt sammenlignbare med prevalensestimater fra våre egne analyser i perioden 2001-2005. I disse analysene er nemlig andelen elever fra de tre aktuelle trinnene (5-7) omtrent jevnt fordelt.

For å få sammenlignbare prevalensestimater for de to periodene har vi derfor justert prosentverdiene for perioden 2001-2005 (via vekting) slik at antall elever på de tre klassetrinnene i våre analyser har stort sett den samme vekten som i

prevalenstematene for oppfølgingsårene (basert på antall deltagende elever på forskjellige klassetrinn; Oxford Research, 2007-2010). De brukte vektene er henholdsvis 0.5, 0.5 og 2 for antall elever på de tre klassetrinnene 5-7.

Prosentverdiene for innføring og evaluering av Olweusprogrammet i perioden 2001-2005 som vises i Figur 3 og 4 er altså klassetrinnsjustert. En slik justering har liten eller ingen effekt på forskjellen i prevalens mellom elevene i de to gruppene av skoler, men gjør at prevalenstemat fra innførings- og oppfølgingsperiodene er stort sett sammenliknbare.

Vi har også sjekket at det ikke er noen forskjell («bias») i klassetrinns-sammensetningen for de to hovedkategoriene av elever i henholdsvis A- og B-skolene når det gjelder oppfølgingsperioden.

Signifikanstesting av oppfølgingsdata for elever ved skoler uten og med senere videreføring av Olweusundersøkelsen/Olweusprogrammet

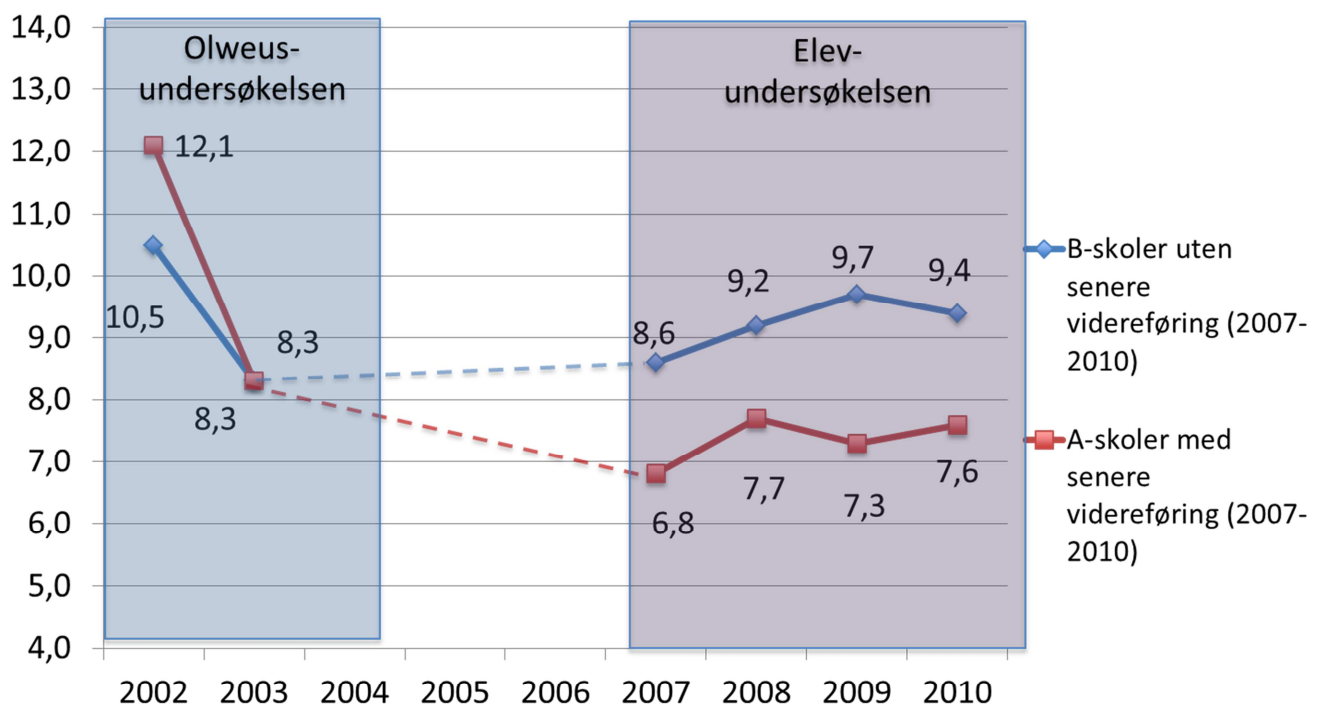
	Uten videreføring : % mobbet	Med videreføring: % mobbet	Absolutt differanse (prosentpoeng)	Relativ differanse	Chi 2 (df=1)	Odds Ratio (OR) med 95% konfidensintervall
2007	8.6% (n=4982)	6.8% (n=3976)	1.8%	20.9%	9.85***	1.29 1.10-1.52
2008	9.2% (n=6113)	7.7% (n=5136)	1.5%	16.3%	7.89***	1.21 1.06-1.39
2009	9.7% (n=5952)	7.3% (n=5340)	2.4%	24.7%	20.69***	1.37 1.19-1.57
2010	9.4% (n=6196)	7.6% (n=5568)	1.8%	19.2%	13.05***	1.27 1.11-1.45
Gjennomsnitt 2007-2010	9.2% (n=6094)	7.1% (n=5179)	2.1%	22.8%	15.31***	1.31 1.14-1.51

*** p<.001

Resultat

Den ulike langtidsutviklingen for A- og B-skolene framgår av Tabellen. Elevene i A-skoler med senere videreføring har gjennomgående klart og meget signifikant lavere nivå/prevalens av mobbing i alle oppfølgingsårene enn elevene i B-skoler uten senere videreføring. Den gjennomsnittlige absolutte differansen mellom gruppene over de fire oppfølgingsårene er 2.1 prosentpoeng (9.2 - 7.1 prosent) og den relative differansen oppgår til 22.8 prosent. Det er viktig å merke seg at prevalensverdiene innenfor hver av de to gruppene er nok så stabile over tid med en variasjonsbredde på kun ca. 1 prosentpoeng.

FIGUR 3. LANGTIDSUTVIKLINGEN (PROSENT MOBBEDE ELEVER) FOR SKOLER SOM BEGYNTE MED OLWEUSPROGRAMMET I 2001-2004: A-SKOLER SOM FORTSATTE MED PROGRAMMET I EN VISS GRAD SAMMENLIKNET MED B-SKOLER SOM IKKE/I LANGT MINDRE GRAD FORTSATTE MED PROGRAMMET. BASERT PÅ 66 VERSUS 95 SKOLER OG TOTALT CA 11 000 ELEVER PER TIDSPUNKT

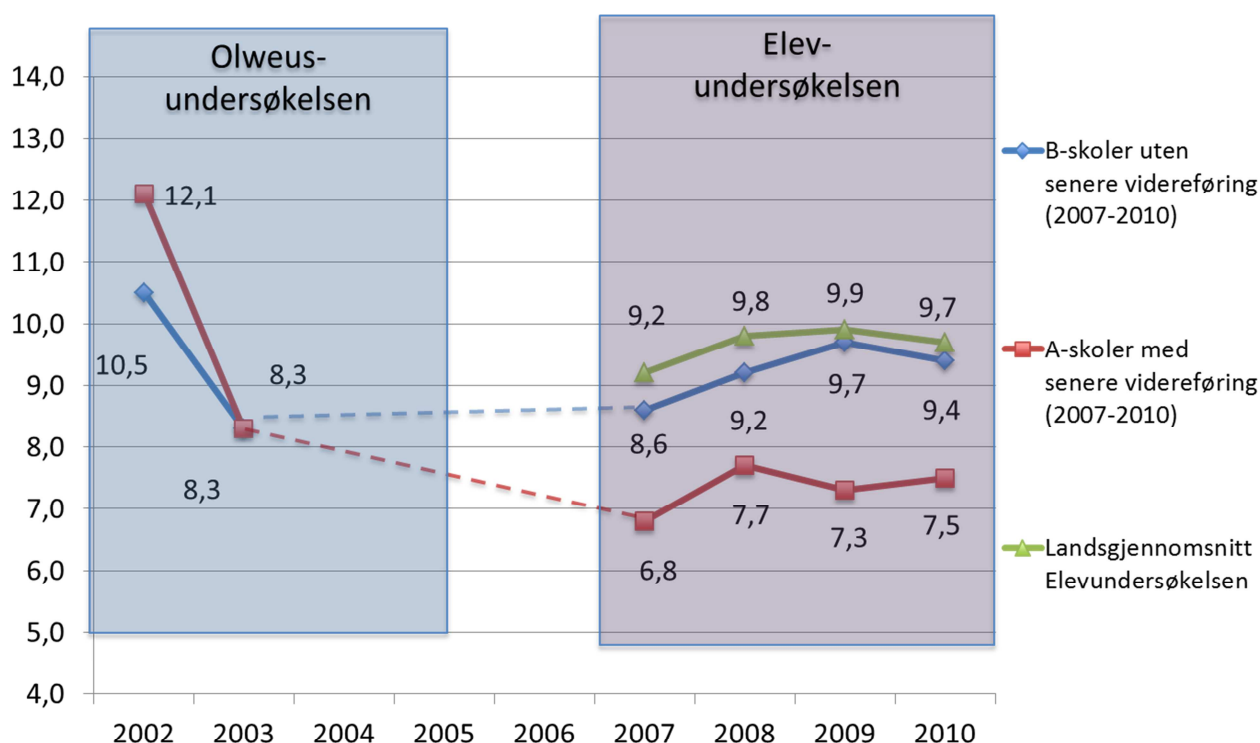

Den forskjellige utviklingen for de to gruppene er illustrert Figur 3. Elevene i A-skolene har et prevalensnivå på 12.1 prosent mobbede elever før innføring av Olweusprogrammet i perioden 2001-2005 (venstre del av figuren). Dette nivået reduseres til 8.3 prosent etter ett år for så å bli vedlikeholdt og ytterligere redusert til 7.1 prosent i gjennomsnitt for hele den fireårige oppfølgingsperioden (den siste

verdien er ikke vist i figuren). Med utgangspunkt i startverdien er dette en relativ reduksjon på 41.3 prosent. Den absolutte nedgangen er på 5 prosentpoeng (12.1-7.1).

Til sammenlikning starter elever i B-skolene på et litt lavere utgangsnivå på 10.5 prosent som blir redusert til 8.3 prosent etter ett år, det samme nivået som for A-skolene. Men fortsettelsen for elevene i skolene uten videreføring er vesentlig annerledes, I 2007 har de en litt høyere prevalensverdi på 8,7 prosent som siden stiger til 9,4 prosent i 2010. Gjennomsnittsverdien for hele fireårsperioden er 9,2 prosent, 2.1 prosentpoeng høyere enn for elevene i A-skolene med senere videreføring . Denne differansen mellom elever i A- og B-skolene gir en sterkt signifikant Chi 2-verdi på 15.31($p<.000$, $df=1$) og en OR på 1.31 med 95% CI=1.14 og 1.51. Oddsene for å bli mobbet er ca. 30 prosent høyere for elever som går på barneskoler uten senere videreføring enn på skoler med slik videreføring. Vår første prediksjon får altså sterk støtte i de statistiske analysene.

FIGUR 4. LANGTIDSUTVIKLINGEN FOR SKOLER SOM BEGYNTE MED OLWEUSPROGRAMMET I 2001-2004 SETT I RELASJON TIL LANDSGJENNOMSNITTET FRA ELEVUNDERSØKELSEN

Som framgår av Figur 4 ligger prevalensverdiene for landsgjennomsnittet ifølge Elevundersøkelsen (minus Olweus-skolene) litt høyere enn for B-skolene for alle oppfølgingsårene. Av dette følger at prevalensverdiene for elevene i A-skolene også er sterkt signifikant lavere enn landsgjennomsnittet. Gjennomsnittet av prevalensverdien på 7.1 prosent for elevene i A-skolene er 2.5 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittsverdien på 9.6 prosent for Elevundersøkelsen (basert på 71 613 elever). Denne differansen gir en Chi 2-verdi på 35.7 ($p < .0000$; $df=1$) og en OR på 1.39 med 95% CI= 1.24 og 1.55. Oddsene for å bli mobbet for elever i barneskoler som ikke er «Olweus-skoler» (= landsgjennomsnittet minus Olweus-skolene ifølge Elevundersøkelsen) er nesten 40% høyere enn for elever som går på en A-skole med senere videreføring av Olweusundersøkelsen og programmet. Dette er helt i linje med vår andre prediksjon.

Selv om prevalensverdiene til elever i B-skolene er systematisk noe lavere enn for landsgjennomsnittet (Figur 4), så er forskjellen for gjennomsnittsverdiene over de fire årene - 9.2 prosent for B-skolene og 9.6 prosent for Elevundersøkelsen – ikke statistisk signifikant (Chi 2=1.15; $p=.28$, $df=1$).

Alternative forklaringer?

Oppsummert kan man **rent deskriptivt** konstatere at skoler som fortsetter å gjennomføre Olweusundersøkelsen med viss regelmessighet etter opprinnelig innføring av programmet – A-skoler med senere videreføring - har en mye mer gunstig langtidsutvikling når det gjelder nivå av mobbing (det å bli mobbet) enn B-skoler som ikke gjør denne undersøkelsen i det hele tatt i oppfølgingsperioden. Dette er i seg selv et meget viktig resultat. Et betydelig antall skoler som har innført Olweusprogrammet fortsetter altså å bruke Olweusundersøkelsen – og med stor sannsynlighet andre komponenter av programmet – flere eller mange år etter opprinnelig innføring av programmet og har en langt bedre langtidsutvikling enn skoler som ikke gjør det samme. Av de 161 barneskolene som tilfredsstiller kravene for inkludering i denne studien har 41 prosent ($66/161 \cdot 100$) fortsatt å gjennomføre Olweusundersøkelsen 3-4 ganger i oppfølgingsperioden i gjennomsnitt fire til seks år senere. Om vi også tar med de 22 skolene som har gjennomført en eller to undersøkelser, er det 48 prosent som har gjort en eller flere Olweusundersøkelser i oppfølgingsperioden og 52 prosent som ikke har gjort noen undersøkelse.

Før vi trekker ytterligere konklusjoner av de rapporterte funnene kan det være naturlig å se om resultatene vil kunne forklares på en rimelig måte ut fra de foreliggende data eller med henvisning til noen alternativ forklaring enn den som er vårt utgangspunkt: At den positive langtidsutviklingen er en følge av at videreføringsskolene i hvert fall i en viss grad har fortsatt å arbeide etter Olweusprogrammets rutiner og prinsipper.

For det første kunne man kanskje tenke seg at Olweus-skolene allerede i utgangspunktet i perioden 2001-2005 hadde et uvanlig lavt nivå av mobbing og at det

er noe av dette vi ser effektene av i oppfølgingsperioden (en slags seleksjonseffekt). I perioden rundt 2001/2002 fantes det ikke brukbare data fra Elevundersøkelsen å sammenlikne med, men det finnes data for denne perioden fra to store norske, nasjonalt rimelig representative undersøkelser (n ca. 5000) av mobbing av andre forskere (Roland, 2001; Molcho m. fl., 2009). Selv om disse undersøkelsene bruker delvis forskjellige klassetrinn enn de som er aktuelle i vår egen studie og, når det gjelder Rolands undersøkelse, en litt strengere operasjonalisering av det å bli mobbet, så er det fullt mulig å få fram sammenlignbare data fra våre egne første to kohorter av skoler fra den samme tidsperioden. Det viser seg da at nivået av mobbing i våre 2001/2002 –skoler er litt lavere (10.1 prosent) enn tilsvarende data (11.1 prosent) fra den såkalte HBSC-studien (Molcho m.fl., 2009)) for de undersøkte klassetrinnene (6, 8 og 10). Den andre undersøkelsen (Roland, 2001) gir et motsatt resultat med en litt lavere prosent mobbede elever (6.3 prosent «minst en gang i uken») enn i våre data (7.1 prosent). Generelt dreier det seg om ganske små forskjeller og de går i forskjellig retning i de to like store undersøkelsene. Olweussskolene fra 2001/2002 skiller seg altså ikke særlig ut og ligger nært opp til et landsgjennomsnitt slik det kan estimeres ut fra tilgjengelige data.

Andre tenkbare muligheter kunne være at det er kun et utvalg av enten i utgangspunktet spesielt flinke og/eller spesielt suksessfulle barneskoler som svarer for den positive langtidsutviklingen for A- skolene med senere videreføring. For å belyse disse mulighetene er utgangsverdiene for eksakt de samme skolene ved opprinnelig innføring av programmet i 2001-2005 til hjelp (Figur 3 venstre del). Både A- og B-skolene oppviser klare korttidseffekter (1 år) selv om videreføringsgruppen har noe større framgang enn gruppen uten videreføring (12.1 – 8.3 prosent versus 10.5 – 8.3 prosent). Og begge gruppene lander på det samme reduserte prosentnivået – 8.3 prosent – ved evalueringen etter åtte måneder. Når det gjelder startverdiene så har videreføringsgruppen et litt høyere nivå (12.1 mot 10.5 prosent), noe som i seg selv taler imot antagelsen at det kan dreie seg om skoler som allerede i utgangspunktet er spesielt flinke. Generelt er resultatene for A- og B-skolene nok så like men går i litt forskjellige retninger. Disse resultatene viser at ingen av de to diskuterte forklaringene virker rimelige.

En alternativ eller supplerende forklaring kunne muligens være at de positive resultatene ikke bare skyldes Olweusprogrammet men at A-skolene i eller før oppfølgingsperioden hadde begynt med et annet program med effekt på mobbing. Denne forklaringen virker imidlertid ikke særlig sannsynlig på bakgrunn av den nylige NOVA-rapporten som har funnet at det er nokså uvanlig å kombinere noen av de fire programmene som har implementeringsstøtte fra Utdanningsdirektoratet (Olweus, Zero, PALS og Respekt; Eriksen m.fl., 2014). Visselig gjelder NOVA-rapporten delvis en litt senere periode (2009-2013) enn den her aktuelle oppfølgingsperioden, men hvis man kun ser på 2007 da den positive utviklingen for videreføringsskolene allerede var tydelig, var det få barneskoler som brukte Respekt (Eriksen m.fl., 2014, s. 37) eller PALS.

Endelig kunne man kanskje tenke seg at den positive utviklingen for A-skolene på noen måte var en konsekvens av at elevene på disse skolene hadde svart på spørsmål om mobbing gjentatte ganger både på Olweusundersøkelsen og Elevundersøkelsen – en slags effekt av gjentatt «testing» som kunne tenkes favorisere A-skolene. En slik hypotese har allerede vært undersøkt i ganske stor detalj (Olweus, 1991, s. 442) uten å få empirisk støtte. I tillegg kan det fremholdes at mange av elevene som deltar i Elevundersøkelsen har svart på spørsmål om mobbing gang etter gang uten at dette har ført til noen registrerbar reduksjon av landsgjennomsnittet for mobbing over tid. Denne mangelen på test-effekt ser vi også i kurven for Elevundersøkelsen (landsgjennomsnittet for elever på barneskolene) i Figur 5 for perioden 2007-2010.

Oppsummert er det ingen av de fem diskuterte mulige alternative forklaringene som får empirisk støtte og virker rimelige.

Konklusjoner

Denne studien belyser langtidsutviklingen med hensyn til mobbing (det å bli mobbet) for et stort antall barneskoler (klassetrinn 5-7) som har fullført innføring av Olweusprogrammet en gang i perioden 2001-2005 og senere

- enten har fortsatt med Olweusundersøkelsen 3-4 ganger i oppfølgingsperioden 2007-2010 - A-skoler med senere videreføring, $n=66$ skoler med i gjennomsnitt 5179 elever per år
- eller ikke har gjort denne undersøkelsen i det hele tatt i perioden - B-skoler uten senere videreføring, $n=95$ skoler med i gjennomsnitt 6094 elever per år.

Registrering av langtidsutviklingen har skjedd i uavhengige data fra Utdanningsdirektoratets Elevundersøkelse i gjennomsnitt fire til seks år etter opprinnelig innføring av programmet. Avstanden i tid mellom innføring av programmet på den første kohorten av skoler (fullført innføring høsten 2002) og det siste oppfølgingsåret (2010) er hele åtte år.

Vi har god grunn til å regne med at skoler som har gjennomført 3-4 Olweusundersøkelser i oppfølgingsperioden har fortsatt å arbeide etter Olweusprogrammets rutiner og prinsipper, i hvert fall i en viss grad. Dette er vårt sentrale utgangspunkt - støttet av de empiriske analysene - når vi trekker følgende konklusjoner.

- Skoler som har fortsatt å ta Olweusundersøkelsen og som vi antar også har brukt andre deler av Olweusprogrammet i oppfølgingsperioden har en langt mer gunstig utvikling enn skoler som ikke har fortsatt med

Olweusundersøkelsen i denne perioden. Nivået av mobbing (prosent elever som er blitt mobbet) for elever på A-skoler med senere videreføring er i gjennomsnitt 23 prosent lavere enn for elever på B-skoler uten senere videreføring. Den positive utviklingen er tydelig allerede i begynnelsen av oppfølgingsperioden (2007) og den blir vedlikeholdt de følgende tre oppfølgingsårene.

- Med utgangspunkt i startverdiene i 2001-2005 har elever på A-skoler med senere videreføring hatt en gjennomsnittlig absolutt reduksjon i oppfølgingsperioden på 5 prosentpoeng (12.5 - 7.1 prosent) og en relativ reduksjon på 41 prosent. Tilsvarende tall for elever på skoler uten senere videreføring er betydelig lavere, 2.2 prosentpoeng (10.5 - 9.2 prosent) og 12 prosent. Oddsene for å bli mobbet for elever på skoler uten senere videreføring av Olweusprogrammet er ca. 30 prosent høyere enn for elever på skoler med senere videreføring (OR= 1.31).
- Sammenliknet med landsgjennomsnittet for barneskoler i den samme oppfølgingsperioden ligger nivået av mobbing 2.5 prosentpoeng lavere for elever på skoler med senere videreføring (9.6 – 7.1 prosent) hvilket tilsvarer en relativ differanse på 30 prosent. Oddsene for å bli mobbet er nesten 40 prosent høyere (OR=1.39) for elever på en barneskole som ikke er en Olweus-skole sammenliknet med elever på en A-skole med senere videreføring av Olweusprogrammet. Elever på B-skoler uten senere videreføring har hatt en negativ langtidsutvikling og ligger kun 0.4 prosentpoeng under landsgjennomsnittet i oppfølgingsperioden.
- Det er viktig å merke seg at de rapporterte lave eller høyere nivåene av mobbing har vært stort sett uforandret i hele den fireårige oppfølgingsperioden, fra 2007-2010. Det viser at skolene med den positive utviklingen har vedlikeholdt eller endatil økt nedgangen i mobbing over tid. Dette tyder på at disse skolene har lært noe vesentlig og med stor sannsynlighet endret sin «skolekultur» i positiv retning når det gjelder bevissthet, beredskap og kompetanse til å håndtere og forebygge mobbing.
- Slik skoleutvikling eller organisasjonslæring er meget viktig og får store konsekvenser ved at også helt nye elevgrupper vil nyte godt av et forbedret skolemiljø med betydelig lavere risiko for å bli utsatt for mobbing.
- Generelt viser resultatene - til tross for stabile landsgjennomsnitt for nivået av mobbing de seneste årene ifølge Elevundersøkelsen (til og med 2012) - at det er fullt mulig å betydelig redusere nivået av mobbing på både kort og lang sikt med et program som Olweusprogrammet. De rapporterte resultatene både bekrefter og utvider våre kunnskaper om de positive effekter som kan oppnås på kort og lengre sikt ved bruk av programmet.

- Studieresultatene understryker generelt betydningen av at skoler holder fast ved et program som kan dokumentere positive effekter og lar det bli en del av og gjennomsyre skolens hverdag. Resultatene betyr også med stor sannsynlighet at et stort antall elever ved skoler med senere videreføring har fått tryggere og bedre liv. Studien gir grunnlag for optimisme når det gjelder å gradvis redusere nivået av mobbing i norsk skole ved bruk av et forskningsbasert antimobbeprogram med dokumenterte effekter som Olweusprogrammet.
- Fem alternative forklaringer til de rapporterte resultatene ble diskutert og vurdert som lite troverdige.

Så vidt vi vet har ikke en slik langtidsstudie av et antimobbeprogram (og liknende program) blitt utført tidligere.

Som nevnt er denne studien begrenset til elever ved rene barneskoler. Vi har imidlertid også tilgang til langtidsdata for mer enn 100 skoler med ungdomstrinn (klassetrinn 8-10). Vi vil komme tilbake til disse analysene i en senere rapport.

Note. Vi vil rette en stor takk til forskningsleder Christian Wendelborg, NTNU Samfunnsforskning AS, Trondheim, for å ha laget aggregerte datafiler fra Elevundersøkelsen og å gjøre dem tilgjengelige for oss. Varm takk også til professorene Oddrun Samdal og Bente Wold, Universitetet i Bergen, for å ha latt oss bruke de norske datafilene fra HBSC-studien (Health Behavior in School Children) fra 2001/2002.

Referanseliste

- Eriksen, I.M., Hegna, K., Bakken, A. & Lyng, S.T. (2014). *Felles fokus. En studie av skolemiljøprogrammer i norsk skole*. NOVA Rapport 15/2014.
- Molcho, M., Craig, W., Due, P. et al. (2009). Cross-national trends in bullying behavior 1994-2006: Findings from Europe and North America. *International Journal of Public Health*, 54, 225-234.
- Olweus, D. (1996). *The revised Olweus Bully/Victim Questionnaire*. Mimeo. Bergen, Norway: Research Center for Health Promotion (HEMIL), University of Bergen.
- Olweus, D. (2005). A useful evaluation design, and effects of the Olweus Bullying Prevention Program. *Psychology, Crime & Law*, 11, 389-402.
- Olweus, D. (2010). Understanding and researching bullying: Some critical issues. In S. S. Jimerson, S. M. Swearer & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 9-33). New York, NY: Routledge.
- Olweus, D. (2012). *Olweusprogrammet mot mobbing og antisosial atferd. Personalveiledning*. Bergen: RKBV Vest/Uni Helse.
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751-780.
- Olweus, D., & Kallestad, J.H. (2010). The Olweus Bullying Prevention Program: Classroom effects at different grade levels. In K. Osterman (Ed.), *Research on physical, verbal and indirect aggression* (pp. 115-131). New York: Peter Lang.
- Olweus, D., & Limber, S. P. (2010). The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and evaluation over two decades. In S.R. Jimerson, S.M. Swearer, & D.L. Espelage (Eds.), *The Handbook of school bullying: An international perspective* (pp. 377-402). New York: Routledge.
- Rapport 2000. (2000). *Vurdering av program og tiltak for å redusere problematferd og utvikle sosial kompetanse*. Oslo, Norway: Kirke-, undervisnings-, og forskningsdepartementet.
- Roland, E. (2011). The broken curve. Effects of the Norwegian manifesto against bullying. *International Journal of Behavioral Development*, 35, 383-388.
- Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29, 239-268.
- Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2009). What works in preventing bullying: Effective elements of anti-bullying programmes. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 1(1), 13-24.
- Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2011). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: A systematic and meta-analytic review. *Journal of Experimental Criminology*, 7(1), 27-56.
- Wendelborg, C. (2012). *Mobbing, diskriminering, og uro i klasserommet*. Rapport 2012. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.

2011 AWARD WINNERS

DISTINGUISHED INTERNATIONAL CONTRIBUTIONS

The 2011 recipient of the APA Award for Distinguished Contributions to the International Advancement of Psychology was selected by the 2010 Committee on International Relations in Psychology (CIRP).

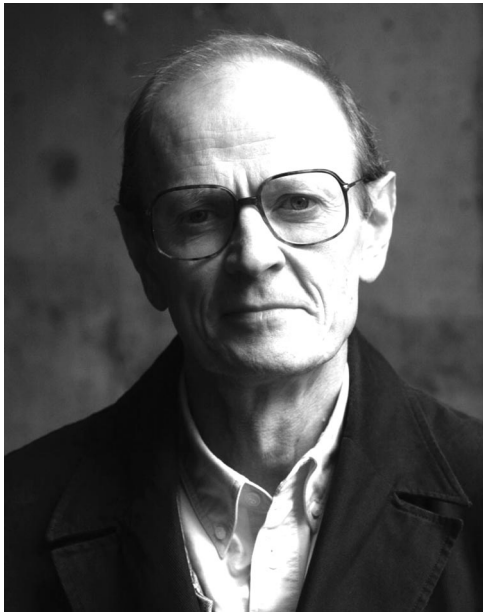
Members of the 2010 CIRP were
Pamela Flattau, PhD (Co-Chair);

Guerda Nicolas, PhD (Co-Chair); Maureen Black, PhD;
Deanna Chitayat, PhD; Kurt Geisinger, PhD;
Puncky Heppner, PhD; Laura Johnson, PhD;
Florence Kaslow, PhD; and Chris Stout, PsyD. Dr. Black,
Dr. Flattau, Dr. Geisinger, and Dr. Nicolas were members
of the subcommittee for the 2011 award.

AWARD FOR DISTINGUISHED CONTRIBUTIONS TO THE INTERNATIONAL ADVANCEMENT OF PSYCHOLOGY

*This award is given to individuals who have made
sustained and enduring contributions to international
cooperation and the advancement of knowledge
in psychology.*

-
1991 Otto Klineberg	2001 Juris G. Draguns
1992 Henry David	2002 Stanley C. Krippner
1993 Çigdem Kagitçibasi	2003 Thomas D. Oakland
1994 Frances M. Culbertson	2004 Ronald P. Rohner
Harry C. Triandis	2005 Gary B. Melton
1995 Paul B. Baltes	Charles D. Spielberger
Wayne H. Holtzman	2006 Michael Cole
1996 Florence L. Denmark	2007 Rubén Ardila
Anthony J. Marsella	Frederick T. L. Leong
1997 Mark R. Rosenzweig	2008 Puncky Paul Heppner
1998/	2009 Judith V. Torney-Purta
1999 Edwin A. Fleishman	2010 Paul B. Pedersen
2000 Florence W. Kaslow	2011 Dan Olweus

Dan Olweus

**Award for Distinguished Contributions to the
International Advancement of Psychology**

Citation

“For his lifelong commitment to understand bullying among children and create safe and humane school settings. Dan Olweus led the education of the global public about the nature and prevalence of bullying, its often serious consequences, and the behavior of adults that allows bullying to occur. He has done so as a careful researcher, a thoughtful theoretician, a creative program developer, and a tireless advocate. He uncovered the problem and created and evaluated a comprehensive solution. Throughout his career, he has been guided by a concern for careful psychological inquiry and a commitment to the promotion of human rights.”

Biography

Dan Olweus, who was born in Sweden, took his doctoral degree at the University of Umeå, Sweden, in 1969. From 1970 up to 1995, he was professor of psychology at the University of Bergen, Norway. From 1996 to 2010, he was research professor of psychology and leader of the Olweus Group Against Bullying, affiliated with the Research Centre for Health Promotion (HEMIL) at the same university. Since 2010, he has been affiliated with the Centre for Child and Adolescent Mental Health (RKBW West). Olweus got his basic training in psychology at the University of Stockholm and worked at the Institute of Psychology there as a research fellow and assistant professor from 1958 to 1962. For nine years (1962–1970), he was director

of the Erica Foundation in Stockholm, Sweden, a training institute for clinical child psychologists.

For approximately 40 years, Dan Olweus has been involved in research and intervention work in the area of bully/victim problems among school children and youth. In 1970, he started a large-scale project that is now generally regarded as the first scientific study of bully/victim problems in the world. This study was published as a book in Scandinavia in 1973 and in the United States in 1978 under the title *Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys*. In the 1980s, he conducted the first systematic intervention study against bullying in the world, which documented a number of quite positive effects of what later became known as the Olweus Bullying Prevention Program, or OBPP. In 2000, the OBPP was the only program against various forms of “problem behavior in school” that was recommended for continued use by a Norwegian expert committee evaluating 25 different programs in use in Norwegian schools. On that basis, the Norwegian government decided to offer the OBPP to all comprehensive schools as part of a national initiative against bullying. Since 2001, the program has been implemented in almost 500 elementary and lower secondary (junior high) schools in Norway. The program has been systematically evaluated in seven large-scale studies comprising more than 30,000 Norwegian students. Typical results have been a reduction in self-reports of “being bullied” and “bullying other students” by 35% to 45% after eight months of work with the program. The OBPP has also been successfully implemented in several other countries including Iceland, Sweden, Lithuania, and in particular, the United States. In the United States, a special Olweus training and research group has been established at Clemson University in South Carolina, headed by Sue Limber, who is the first holder of a Distinguished Dan Olweus Professorship. This group has trained more than 500 OBPP trainers/instructors, and the program has been implemented in more than 8,000 U.S. schools.

Olweus also conducted the first systematic study of bullying of students by teachers, comprising some 2,400 students in Grades 7–10 in 102 classrooms. This study has only been published in Norwegian (1996) under the title *Mobbing av Elever av Lærere (Bullying of Students by Teachers)*.

Olweus is generally recognized as a pioneer and founding father of research on bully/victim problems and as a leading world expert in this area. His 1993 book *Bullying at School: What We Know and What We Can Do* has been published in 20 different languages. The strong international position of Olweus is also documented by the fact that he is, and has been for several years, the most internationally cited Norwegian/Nordic researcher in psychology and education according to several independent analyses of citation frequency.

Olweus has received a number of awards and recognitions for his research and intervention work. For his general research on aggression, in 1976 Olweus received the award for “outstanding aggression research” by the International Society for Research on Aggression. For the period of 1995–1996, Olweus was elected president of the same society. In 2000, the Spirit of Crazy Horse Award was conferred on him for “bringing courage to the discouraged” and in appreciation of his efforts to research and combat bullying. One year later, he was given an award for “outstanding publication and dissemination activity” by the University of Bergen, and in 2002, he received the Nordic Public Health Prize from the Nordic Council of Ministers for his achievements with regard to public health in the Nordic countries. In 2003, Olweus was given the Award for Distinguished Contributions to Public Policy for Children by the Society for Research in Child Development. In 2005, he was awarded the Queen Sofia of Spain Medal for his contributions as well as the Honorary Prize of the Faculty of Psychology at the University of Bergen.

In 1986–1987, Olweus was a fellow at the Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences in Stanford, California. He has given invited and keynote addresses about his bully/victim and aggression research at a number of international congresses or meetings including conferences of the Society for Research in Child Development, the American Educational Research Association, and the International Society for Research on Aggression and at the International World Congress of Psychology. Olweus has given invited lectures at many U.S. universities including Stanford University, Harvard University, Yale University, and the University of California, Berkeley and at a number of English universities including Oxford University, the University of Cambridge, and the University of London.

Olweus’s intervention program against bullying has gained both international and national recognition. Among other things, the Olweus Bullying Prevention Program (OBPP) has been selected as one of 10 Blueprints for Violence Prevention programs (only 10 out of more than 600 evaluated programs were approved) to be used in a national violence prevention initiative in the United States. The OBPP is the only Blueprint program of non-U.S. origin and the only one directed at bully/victim problems in school. The program has also been recognized as a Model Program by the Substance Abuse and Mental Health Services Administration and as an Effective Program by the Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention and by the U.S. Department of Education.

In a recent meta-analysis, ordered by the Swedish National Council for Crime Prevention and conducted by researchers at Cambridge University under the leadership of David Farrington, all anti-bullying programs in the world were evaluated with regard to effectiveness and other aspects. In this analysis, comprising 30 pro-

grams and 59 studies, the OBPP received a top position and was lauded with statements such as “Future interventions could be grounded in the successful Olweus programme” and “programmes inspired by the work of Dan Olweus worked best” (Ttofi & Farrington, 2009, p. 23). The OBPP was the only program that had been replicated with positive results a number of times; all the other program evaluations were based on first-time demonstration projects (“efficacy studies”).

Olweus’s research and intervention work has played a key role in the dramatic changes that have occurred in many countries such as Norway, Sweden, England, Scotland, Ireland, Holland, Germany, Australia, Japan, and the United States over the past 15-year period: from viewing exposure to bullying as a natural part of school life and growing up to seeing it as a pressing social issue that must be taken seriously and systematically addressed by the schools or school authorities and society at large. As one indication of this shifting zeitgeist, since 2000, more than 45 states in the United States have passed legislation addressing bullying among students in public schools.

Olweus is also known as a jazz piano player, and in 2005, he recorded the CD *Dan Olweus and Friends Play Jazz Standards*.

Reference

Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2009). What works in preventing bullying: Effective elements of anti-bullying programmes. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research, 1*, 13–24. doi:10.1108/17596599200900003

Selected Bibliography

Endresen, I., & Olweus, D. (2005). Participation in power sports and antisocial involvement in preadolescent and adolescent boys. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 46*, 468–478. doi:10.1111/j.1469-7610.2005.00414.x

Kallestad, J. H., & Olweus, D. (2003). Predicting teachers’ and schools’ implementation of the Olweus Bullying Prevention Program: A multilevel study. *Prevention and Treatment, 6*, Article 21. doi:10.1037/1522-3736.6.1.621a

Olweus, D. (1973). Personality and aggression. In J. K. Cole & D. D. Jensen (Eds.), *Nebraska Symposium on Motivation 1972: Vol. 20*. (pp. 261–321). Lincoln: University of Nebraska Press.

Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys*. Washington, DC: Hemisphere (Wiley).

Olweus, D. (1979). Stability of aggressive reaction patterns in males: A review. *Psychological Bulletin, 86*, 852–875. doi:10.1037/0033-2909.86.4.852

- Olweus, D. (1980). Familial and temperamental determinants of aggressive behavior in adolescent boys: A causal analysis. *Developmental Psychology*, 16, 644–660. doi:10.1037/0012-1649.16.6.644
- Olweus, D. (1991). Bully/victim problems among schoolchildren: Basic facts and effects of a school based intervention program. In D. Pepler & K. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 411–448). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford, England: Blackwell (Wiley).
- Olweus, D. (1993). Victimization by peers: Antecedents and long-term outcomes. In K. H. Rubin & J. B. Asendorff (Eds.), *Social withdrawal, inhibition, and shyness in childhood* (pp. 315–341). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 35, 1171–1190. doi:10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x
- Olweus, D. (1999). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, & P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (pp. 7–27). London, England: Routledge.
- Olweus, D. (2001). Peer harassment. A critical analysis and some important issues. In J. Juvonen & S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school* (pp. 3–20). New York, NY: Guilford Press.
- Olweus, D. (2005). A useful evaluation design and effects of the Olweus Bullying Prevention Program. *Psychology, Crime & Law*, 11, 389–402. doi:10.1080/10683160500255471
- Olweus, D. (2010). Understanding and researching bullying: Some critical issues. In S. R. Jimerson, S. M., Swearer, & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 9–33). New York, NY: Routledge.
- Olweus, D. (2011). Bullying at school and later criminality: Findings from three Swedish community samples of males. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21, 151–156. doi:10.1002/cbm.806
- Olweus, D., Block, J., & Radke-Yarrow, M. (Eds.). (1986). *Development of antisocial and prosocial behavior: Research, theories, and issues*. New York, NY: Academic Press.
- Olweus, D., & Limber, S. (1999). *Blueprints for violence prevention: Bullying Prevention Program*. Boulder: Institute of Behavioral Science, University of Colorado.
- Olweus, D. & Limber, S. (2010). The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and evaluation over two decades. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer, & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 377–401). New York, NY: Routledge.
- Olweus, D., Mattsson, A., Schalling, D., & Löw, H. (1988). Circulating testosterone levels and aggression in adolescent males: A causal analysis. *Psychosomatic Medicine*, 50, 261–272.
- Solberg, M., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29, 239–268. doi:10.1002/ab.10047

2012 AWARD WINNERS

DISTINGUISHED CONTRIBUTIONS TO THE PUBLIC INTEREST

The 2012 recipients of the APA Awards for Psychology in the Public Interest were selected by the 2011 Committee on Psychology in the Public Interest Awards.

Members of the committee were
Douglas C. Haldeman, PhD (Chair);
Olivia Moorehead-Slaughter, PhD;
Edward Delgado-Romero, PhD;
and Richard Rogers, PhD, ABPP.

AWARD FOR DISTINGUISHED CONTRIBUTIONS TO RESEARCH IN PUBLIC POLICY

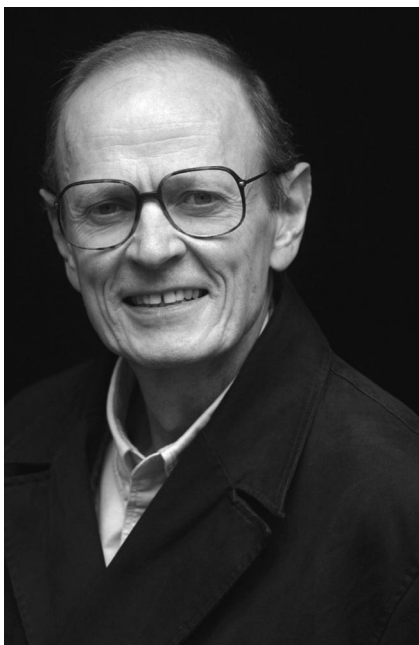
The Award for Distinguished Contributions to Research in Public Policy is given to a psychologist who has made a distinguished empirical and/or theoretical contribution to research in public policy, either through a single extraordinary achievement or a lifetime of work. This contribution may consist of such factors as research leading others to view specific national policies differently; research demonstrating the importance of the application of psychological methods and theory to public policy; or research clarifying the ways in which scientific knowledge of human behavior informs public policy.

1988 Sandra Scarr	2001 Susan D. Cochran
1989 Charles A. Kiesler	2002 Jeanne Brooks-Gunn
1990 John Monahan	2003 Louise F. Fitzgerald
1991 Shari Siedman Diamond	2004 Thomas J. Coates
1992 Linda Teplin, Gail Wyatt	2005 Gail S. Goodman
1993 Diana Slaughter-Defoe	2006 Mark D. Cunningham
1994 Thomas Grisso	2007 Vickie M. Mays
1995 Marnie E. Rice	2008 Janet E. Helms
1996 Stanley Sue	2009 Charlotte J. Patterson*
1997 Ruby Takanishi	Laurence Steinberg*
1998/	2010 G. Daniel Lassiter
1999 Leonard Bickman	2011 Richard Rogers
2000 Mary P. Koss	2012 Dan Olweus

---

* This award was shared; this was not an award for collaboration.

Dan Olweus

Award for Distinguished Contributions to Research in Public Policy

Citation

“For his rigorous scientific research on bullying among children and youth and his early and tireless attention to its public policy implications. Dan Olweus’s research on the nature, prevalence, and consequences of bullying and his work to develop and disseminate an evidence-based prevention program provide a model of excellence in the field. His work has played a vital role in the dramatic changes that have occurred in many countries in recent years—from viewing bullying as a normative and accepted part of life at school to recognizing bullying as a pressing public health issue.”

Biography

Dan Olweus¹ received his doctoral degree at the University of Umeå, Sweden, in 1969. From 1970 to 1995, he was professor of psychology at the University of Bergen, Norway. Since 1996 he has been research professor of psychology, affiliated with the Research Center for Health Promotion (HEMIL) at the same university. Since 2010, he has been affiliated with the Centre for Child and Adolescent Mental Health (RKBU West), Bergen.

Olweus is generally recognized as a pioneer and founding father of research on bully/victim problems and as one of the leading experts in the world in this area. The book *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*

(Blackwell/Wiley, 1993) has been published in 20 different languages. For approximately 40 years, Olweus has been involved in research and intervention work in the area of bully/victim problems among schoolchildren and youth. In 1970, he started a large-scale project that is now generally regarded as the first scientific study of bully/victim problems in the world. This study was published as a book in Scandinavia in 1973, and in the United States in 1978 under the title *Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys*. In the 1980s, he conducted the first systematic intervention study against bullying in the world, which documented a number of quite positive effects of what later became known as the Olweus Bullying Prevention Program, or OBPP. In 2000, the OBPP was the only program against various forms of “problem behavior in school” that was recommended for continued use by a Norwegian expert committee evaluating 25 different programs in use in Norwegian schools. On that basis, the Norwegian government decided to offer the OBPP to all comprehensive schools as part of a national initiative against bullying. Since 2001, the program has been implemented in almost 500 elementary and lower secondary (junior high) schools in Norway. The program has been systematically evaluated in seven large-scale studies comprising more than 30,000 Norwegian students. Typical results have been a reduction in self-reports of “being bullied” and “bullying other students” by 35% to 45% after eight months of work with the program. The OBPP has also been successfully implemented in several other countries including Iceland, Sweden, Lithuania, and in particular, the United States.

The strong international reputation of Olweus is also documented by the fact that he is, and has been for several years, the most internationally cited Norwegian/Nordic researcher in psychology and education according to several independent analyses of citation frequency. In a recent meta-analysis, ordered by the Swedish National Council for Crime Prevention and conducted by researchers at Cambridge University under the leadership of David Farrington, all anti-bullying programs in the world were evaluated with regard to effectiveness and other aspects. In this analysis, comprising 30 programs and 59 studies, the OBPP received a top position and was described with statements such as “Future interventions could be grounded in the successful Olweus programme” and “programmes inspired by the work of Dan Olweus worked best” (Ttofi & Farrington, 2009, p. 23). The OBPP was actually the only program that had been replicated with positive results a number of times; all the other program evaluations were based on first-time demonstration projects (“efficacy studies”).

¹ For additional information, see the biography for Dan Olweus in the November 2011 issue of the *American Psychologist* (Vol. 66, No. 8, pp. 814–816. doi: 10.1037/10025698).

Olweus has received a number of awards and recognitions for his research and intervention program including the 2003 Award for Distinguished Contributions to Public Policy for Children by the Society for Research in Child Development and the 2011 Award for Distinguished Contributions to the International Advancement of Psychology by the American Psychological Association.

REFERENCE

Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2009). What works in preventing bullying: Effective elements of anti-bullying programmes. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research, 1*, 13–24. doi:10.1108/17596599200900003

Selected Bibliography

- Kallestad, J. H., & Olweus, D. (2003). Predicting teachers' and schools' implementation of the Olweus Bullying Prevention Program: A multi-level study. *Prevention and Treatment, 6*, Article 21. doi:10.1037/1522-3736.6.1.621a
- Olweus, D. (1973). Personality and aggression. In J. K. Cole & D. D. Jensen (Eds.), *Nebraska Symposium on Motivation 1972* (Vol. 20, pp. 261–321). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys*. Washington, DC: Hemisphere (Wiley).
- Olweus, D. (1979). Stability of aggressive reaction patterns in males: A review. *Psychological Bulletin, 86*, 852–875. doi:10.1037/0033-2909.86.4.852
- Olweus, D. (1980). Familial and temperamental determinants of aggressive behavior in adolescent boys: A causal analysis. *Developmental Psychology, 16*, 644–660. doi:10.1037/0012-1649.16.6.644
- Olweus, D. (1991). Bully/victim problems among schoolchildren: Basic facts and effects of a school based intervention program. In D. Pepler & K. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 411–448). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford, England: Blackwell (Wiley).
- Olweus, D. (1993). Victimization by peers: Antecedents and long-term

- outcomes. In K. H. Rubin & J. B. Asendorff (Eds.), *Social withdrawal, inhibition, and shyness in childhood* (pp. 315–341). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 35*, 1171–1190. doi:10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x
- Olweus, D. (1999). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, & P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (pp. 7–27). London, England: Routledge.
- Olweus, D. (2001). Peer harassment. A critical analysis and some important issues. In J. Juvonen, & S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school* (pp. 3–20). New York, NY: Guilford Press.
- Olweus, D. (2005). A useful evaluation design and effects of the Olweus Bullying Prevention Program. *Psychology, Crime & Law, 11*, 389–402. doi:10.1080/10683160500255471
- Olweus, D. (2010). Understanding and researching bullying: Some critical issues. In S. R. Jimerson, S. M., Swearer, & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 9–33). New York, NY: Routledge.
- Olweus, D. (2011). Bullying at school and later criminality: Findings from three Swedish community samples of males. *Criminal Behaviour and Mental Health, 21*, 151–156. doi:10.1002/cbm.806
- Olweus, D. (2012). Cyberbullying: An overrated phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology, 9*, 520–538. doi:10.1080/17405629.2012.682358
- Olweus, D., Block, J., & Radke-Yarrow, M. (Eds.). (1986). *Development of antisocial and prosocial behavior: Research, theories, and issues*. New York, NY: Academic Press.
- Olweus, D., & Limber, S. (2010). Bullying in school: Evaluation and dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal of Orthopsychiatry, 80*, 124–134. doi:10.1111/j.1939-0025.2010.01015.x
- Olweus, D., & Limber, S. (2010). The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and evaluation over two decades. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer, & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 377–401). New York, NY: Routledge.
- Olweus, D., Mattsson, A., Schalling, D., & Löw, H. (1988). Circulating testosterone levels and aggression in adolescent males: A causal analysis. *Psychosomatic Medicine, 50*, 261–272.
- Solberg, M., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior, 29*, 239–268. doi:10.1002/ab.10047

← Publication: Developmental Review, 2007

K. Stassen Berger / Developmental Review 27 (2007) 90–126

91

Research and publication history

Researchers in human development have long been interested in peer relationships and in aggression. The current understanding of peer groups emphasizes the importance of friendship at every point of the lifespan, and notes the many reasons that children are accepted or rejected by their classmates, further exploring children's status as popular, well-liked, controversial, aggressive-rejected, withdrawn-rejected, and neglected (see reviews: Kupersmidt & Dodge, 2004; Ladd, 2005). Similarly, scientists studying violence have recognized a seemingly omnipresent impulse to attack, and have described many causes, forms, and consequences of aggression, varying by species, gender, stage, and context (see Tremblay, Hartup, & Archer, 2005).

Research on bullying among children has benefited from findings in both of these areas, but bullying has not yet received the decades of scientific attention required for a comprehensive understanding. Ironically, one reason for gaps in research is that interest typically arises from practical and urgent concerns, when a sudden death in school brings public attention and research funding. This immediacy sometimes clashes with the patient, cumulative process of developmental science, as emotions allow science to be forgotten.

Within the past 15 years, scholars have shifted from indifference to fascination regarding bullies. PsycINFO includes only 27 citations of bully* or bulli* (peer-reviewed, not counting proper names) from 1900 to 1979 and only 35 in the next decade. In the 1990s, PsycINFO lists 289 cites, and the first listing of bull* appeared in the index of *Abstracts in Child Development*. Those 351 PsycINFO publications for the entire 20th century were surpassed in the first five years of the 21st. Between January 1st 2000 and December 31, 2004, 592 peer-reviewed articles, editorials, or book reviews were published, 158 of them in 2004. Other data bases (e.g., Academic Search Premier, ERIC) or related search terms (e.g., victim*, harass*) reveal a similar increase, although less explosive. [More psychological research overall has been published recently, but few topics unrelated to bullying show dramatic increase.]

Why the explosion? It began with one scientist and three suicides. Dan Olweus studied bullying (*mobbing*) in his native Sweden (1973) and wrote the first scholarly book in English (1978). When three bullied Norwegian boys committed suicide in 1982, their government commissioned Olweus. He reported (1986, translated and updated in English, 1993) what was thought to be extraordinarily high prevalence (20% of Norwegian school children were either bullies or victims) and notable success (school bullying was reduced by half in two years).

Olweus inspired researchers world-wide, undertaking major studies in Australia, Canada, England, Finland, Ireland, Israel, Italy, Japan, Netherlands, New Zealand, Spain, Sweden, and, more recently, the United States. They defined and explored terminology, assessed prevalence, searched for consequences and causes, and attempted prevention in thousands of schools, making major progress on the first two of these five, definitions and prevalence, over the past 15 years.

Much scholarly work remains on the other three, consequences, causes, and prevention. Unfortunately, the pace of publication is slowing. Only 136 peer-reviewed articles on bullying were published in 2005, about 15% less than in 2004 (PsycINFO again). Only 53 of those 2005 publications (listed on Table 1) included new data on bullying in school, and only 11 were primarily concerned with intervention. Has this slowdown occurred because all is known? By no means. Does the clash between public and scientific perspectives (see

Developmental Review (2007)

see next page →

Available online at www.sciencedirect.com

 ScienceDirect

Developmental Review 27 (2007) 90–126

www.elsevier.com/locate/dr

Update on bullying at school: Science forgotten?

Kathleen Stassen Berger

*Social Sciences Department, Bronx Community College, City University of New York,
181st Street and University Avenue, Bronx, NY 10453, USA*

Received 15 January 2006; revised 1 August 2006

Available online 31 October 2006

Abstract

Research on bullying has increased dramatically worldwide, from only 62 citations in PsycINFO from 1900–1990, to 289 in the 1990s, to 562 from 2000–2004. Much has been learned, including that bullying takes many forms (physical, verbal, relational), is prevalent in every school, with long-lasting consequences. It is not known how genes, parents, peers, cultural values, and school practices interact to affect bullying and victimization nor why some schools fail to reduce the harm. This paper reviews past findings on school bullying, notes a slowing of publication, reminds readers of the need for the scientific process, and highlights the reasons for additional research, especially in data collection, evaluation, developmental understanding, and prevention.

© 2006 Elsevier Inc. All rights reserved.

Keywords: Bullying; Aggression; Victims; Bully-victims; School; Friendship

---

Much is now known about bullies and victims, including some surprises: bullies have friends and admirers; victims look like other children; bullying occurs everywhere; victimization is a social event. Discoveries on prevalence, consequences, causes, and prevention often contradict popular assumptions, which is one reason bullying among children has become a productive topic for scientists of many disciplines. Although not reviewed here, bullying among adults has also captured attention. Yet much remains to be discovered, especially from a developmental perspective. A summary of publication history helps explain the current state of knowledge and the urgent need for more scientific research.

E-mail address: keen5@ix.netcom.com

0273-2297/\$ - see front matter © 2006 Elsevier Inc. All rights reserved.

doi:10.1016/j.dr.2006.08.002

Djupedalsutvalget
djupedalsutvalget@kd.dep.no
Kjersti-Botnan.Larsen@kd.dep.no

Vår ref.: 14/12334

Bergen, 8. desember 2014

INNSPILL TIL DJUPEDALSUTVALGET

I mandatet til Djupedalsutvalget heter det blant annet: «Utvalget skal vurdere de samlede virkemidlene for å skape et godt psykososialt skolemiljø, motvirke og håndtere mobbing og andre uønskede hendelser i skolen.» I tillegg har lederen for utvalget, fylkesmann Øystein Djupedal, i flere sammenhenger uttalt med stor kraft at så mange og så mye som mulig av de forslagene utvalget vil komme med, skal være forskningsbaserte. På denne bakgrunn vil gjerne RKBU Vest, Uni Research Helse, komme med følgende innspill til utvalget.

Siden 2010 forvalter RKBU Vest rettighetene til å tilby, innføre og videreutvikle Olweusprogrammet mot mobbing i Norge. Positive effekter av dette programmet er påvist og dokumentert i seks store norske undersøkelser med flere hundre skoler og mer enn 30 000 elever (se f.eks. Olweus & Limber, 2010; www.Ungsinn.no). Olweusprogrammets særstilling når det gjelder dokumenterte effekter er nylig blitt understreket i en uavhengig rapport fra NOVA som Utdanningsdirektoratet har bestilt (Eriksen, Hegna, Bakken & Lyng, 2014). Programmets unike internasjonale posisjon er framhevet i en metaanalyse av alle antimobbeprogram i verden utført av forskere fra Cambridge University (f. eks. Ttofi & Farrington, 2009). I denne metaanalysen inngår Olweusprogrammet som eneste program med replikerte (gjentatt positive) resultat og blir fremhevet som det mest effektive programmet og et modell-program. Det kan også nevnes at programmet og dets opphavsmann er blitt hedret med tre amerikanske/internasjonale priser i løpet av de siste tre årene.

Olweusprogrammet har en lang historie når det gjelder arbeid mot mobbing i norsk skole i statlig regi. Høsten 2001 bestemte Bondevikregjeringen at alle skoler i Norge skulle tilbys Olweusprogrammet med et tilbud om en viss statlig finansiering. I 2003 ble Zero-programmet det andre 'offisielt godkjente' programmet. Fra 2001 til 2005/2006 ble Olweusprogrammet innført i mer enn 400 skoler og i denne perioden gikk det nasjonale nivået av mobbing ned med flere prosentpoeng. I forbindelse med dette omfattende antimobbearbeidet ble det mulig å videreutvikle og finjustere praksismodellen for implementering av Olweusprogrammet på den enkelte skole. En god implementeringsmodell er av avgjørende betydning for at et antimobbeprogram skal «nå fram til» og bli en integrert del av skolens læringsmiljø. Den modellen for Olweusprogrammet som nå har vært brukt i mange år ser ut å fungere godt, noe som også bekreftes av de gode programeffektene.

RKBU Vest besitter en betydelig kompetanse når det gjelder effektiv implementering og spredning av programmet i stor skala, generell forskning om mobbing og særlig evalueringsforskning. I tillegg har vi særlig kompetanse på psykisk helse som etterlyses i arbeid med skolemiljøet. Denne kompetansen spenner alt fra hva som er bra for utvikling av psykisk helse, kunnskap om traumas betydning for utvikling og læring, til behandling av psykiske lidelser. Hvis ønskelig kan RKBU Vest, Uni Research Helse, påta seg en sentral rolle i et styrket arbeidet mot mobbing i Norge.

Her kan man tenke seg ulike modeller som det finnes eksempel på i Norge. En modell kan være å etablere et nasjonalt kompetansesenter for mobbeforskning og forebygging, slik en f.eks. har gjort for vold og traumatisk stress (NKVTS) eller atferdsvansker (Atferdssenteret). En annen modell er å gi et kunnskapssenter, et særlig implementerings- og fagutviklingsansvar for arbeidet, slik RKBU Nord har for De Utrolige Årene. En tredje modell vi ønsker å nevne her er å etablere et nasjonalt kompetansenettverk med base i et senter, slik en har gjort for sped- og småbarns psykiske helse (Spedbarnsnettverket) ved RBUP Øst og Sør.

Uavhengig av modell vil det være svært viktig at senteret etablerer et tett og forpliktende samarbeid med andre sentre, skolemyndigheter og f.eks. skolehelsetjenesten. Uansett modell ville det også være nødvendig å tilføre flere stillinger og andre ressurser for at et kompetansemiljø, som f.eks. RKBU Vest, skal kunne fylle en slik sentral og nødvendig rolle i arbeidet mot mobbing i norsk skole. Etter vår vurdering vil et slikt tiltak være et virkemiddel for å skape et godt psykososialt skolemiljø, motvirke og håndtere mobbing og andre uønskede hendelser i skolen og i tråd med utvalgslederens sterke ønske om levere forslag som er forskningsbasert.

RKBU Vest takker for tidligere muligheter til å dele vår kunnskap og erfaringer med utvalget. Hvis ønskelig deltar RKBU Vest, Uni Research Helse, gjerne i en videre dialog om hvordan vår kompetanse og våre tjenester på best mulig måte kan støtte oppunder de virkemidlene utvalget vil anbefale.

Mvh

Reidar Jakobsen
Leder RKBU Vest

Referanser:

- Eriksen, I.M., Hegna, K., Bakken, K., Lyng, S.T. (2014) Felles fokus. En studie av skolemiljøprogrammer i norsk skole. Oslo: NOVA Rapport.
- Olweus, D. & Limber, S. P. (2010). The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and valuation over two decades. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer, & D. L. Espelage (red.), Handbook of bullying in schools: An international perspective (s. 377-401). New York: Routledge.
- Ttofi, M.M. & Farrington, D. P. (2009). What works in preventing bullying: Effective elements of anti-bullying programs. Journal of Aggression, Conflict and Peace Research, 1, 13-23.